

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра політології та соціології

Допущено до захисту

Зав. кафедри _____

«__»_____ 2025р.
УДК:

Кваліфікаційна робота бакалавра
Міграційна політика як інструмент політичного популізму ЄС (2022–
2024)

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальність: 052 Політологія

Бежан Анна Іванівна
4 курс, група ПОЛБ-1-21-4.0д,

підпис

Науковий
керівник
Конд
ов Костянтин Володимирович
Кандидат соціологічних наук

підпис

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ПОПУЛІЗМУ ТА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	7
1.1. Поняття та основні характеристики політичного популізму	7
1.2. Міграційна політика як об’єкт політичних маніпуляцій	9
1.3. Теоретичні підходи до вивчення популізму в ЄС	12
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У 2022–2024 РОКАХ	16
2.1. Основні тренди та виклики міграційної політики ЄС	16
2.2. Реакція інститутів ЄС на міграційну кризу	20
2.3. Політика окремих країн-членів ЄС щодо міграції	25
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ПОПУЛІСТСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ЄС	32
3.1. Аналіз політичного дискурсу: ключові теми та меседжі	32
3.2. Використання теми міграції у виборчих кампаніях	38
3.3. Перспективи подолання популістського впливу на політичні процеси	45
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Політичний популізм та його вплив на міграційну політику Європейського Союзу набуває особливої актуальності в контексті безпрецедентних геополітичних зрушень, що характеризують сучасний етап розвитку європейської інтеграції. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року спричинило найбільшу хвилю вимушеного переміщення в Європі з часів Другої світової війни, поставивши перед інституціями ЄС та національними урядами складні виклики щодо прийому, розміщення та інтеграції мільйонів біженців. Паралельно з українською кризою, міграційний тиск на південних кордонах Європи продовжує зростати внаслідок загострення збройних конфліктів у Сахелі, посилення кліматичних змін та погіршення соціально-економічного становища в регіонах Північної Африки та Близького Сходу. Ці об'єктивні міграційні процеси перетворюються на потужний інструмент політичної мобілізації в руках популістських сил, які використовують міграційну тематику для посилення електоральної підтримки та впливу на загальну політичну динаміку в країнах ЄС.

Наукова актуальність дослідження зумовлена необхідністю концептуального осмислення трансформацій міграційної політики ЄС в умовах множинних криз та зростаючого популістського тиску. Ухвалення Пакту про міграцію та притулок у 2023 році ознаменувало найбільш масштабну реформу спільної європейської системи притулку за останнє десятиліття, що виносить на порядок денний питання про баланс між наднаціональними механізмами солідарності та національними інтересами держав-членів. Дуалізм у підходах до різних категорій мігрантів, з безпрецедентною відкритістю щодо українських біженців при одночасному посиленні контролю на зовнішніх кордонах щодо інших груп, породжує фундаментальні питання про нормативну послідовність та ціннісну основу європейського підходу до міграції. Трансформація публічного дискурсу навколо міграційних питань, з наростаючою поляризацією між безпековими та гуманітарними наративами, вимагає глибокого аналізу

дискурсивних механізмів, що використовуються різними політичними акторами для конструювання міграції як політичної проблеми.

Практична актуальність дослідження визначається потребою у виробленні ефективних стратегій деполяризації міграційних дебатів та протидії деструктивним аспектам популістської інструменталізації міграційної тематики. Зростання електоральної підтримки правих популістських партій у європейських країнах трансформується у збільшення їхнього впливу на процеси вироблення політики, що потенційно загрожує фундаментальним цінностям та наднаціональним механізмам ЄС у сфері міграції та притулку. Пошук балансу між визнанням легітимних суспільних занепокоєнь щодо міграційних викликів та протидією ксенофобській риторичі та дезінформації становить одне з ключових завдань для європейських інституцій та громадянського суспільства. Розробка ефективних комунікаційних стратегій, що могли б конкурувати з емоційною привабливістю популістських наративів, залишається невирішеним викликом, що вимагає міждисциплінарного підходу на перетині політичної науки, комунікативістики та соціальної психології.

Мета дослідження: з'ясувати, як міграційна політика перетворюється на інструмент політичного популізму в державах-членах Європейського Союзу у 2022–2024 роках, ідентифікувати ключові маніпулятивні стратегії та окреслити варіанти подолання деструктивних впливів на політичні процеси.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні засади дослідження політичного популізму та міграційної політики.
2. Визначити особливості міграційної політики ЄС у 2022–2024 роках.
3. Охарактеризувати вплив популістського використання міграційної політики на політичні процеси ЄС.
4. Систематизувати теоретичні підходи до вивчення популізму в ЄС та їхню еволюцію.
5. Провести порівняльний аналіз міграційної політики окремих країн-членів ЄС.

Об'єкт дослідження: політичний популізм у країнах Європейського Союзу в період 2022–2024 років.

Предмет дослідження: міграційна політика як інструмент реалізації політичного популізму в державах-членах ЄС.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному міждисциплінарному аналізі взаємодії популізму та міграційної політики в контексті безпрецедентних геополітичних та гуманітарних викликів 2022-2024 років. У роботі вперше здійснено систематичний порівняльний аналіз дискурсивних фреймів міграції, що використовуються різними політичними сім'ями в ЄС, та їхньої еволюції в часі під впливом змінних контекстуальних умов. Розроблено оригінальну типологію мобілізаційних технік, що застосовуються для електоральної капіталізації міграційних питань, з оцінкою їхньої ефективності для різних аудиторій та контекстів. Запропоновано інноваційний підхід до аналізу стратегій деполяризації міграційних дебатів, що поєднує інституційні, дискурсивні та соціально-психологічні виміри. Розроблено прогностичні сценарії еволюції міграційної політики та дискурсу в ЄС на період 2025-2030 років, що враховують множинні фактори впливу та їхні потенційні взаємодії.

Практична значущість дослідження визначається розробкою конкретних рекомендацій для інституцій ЄС, національних урядів, медіа та організацій громадянського суспільства щодо ефективних стратегій протидії деструктивним аспектам популістської інструменталізації міграційної тематики. Результати аналізу дискурсивних стратегій та мобілізаційних технік можуть бути використані для розробки ефективних комунікаційних кампаній, спрямованих на деполяризацію міграційних дебатів та протидію дезінформації. Типологія стратегій деполяризації надає практичний інструментарій для розробки локалізованих підходів до трансформації публічного дискурсу в різних національних та інституційних контекстах. Прогностичні сценарії еволюції міграційної політики можуть служити основою для стратегічного

планування та розробки превентивних заходів щодо потенційних викликів майбутнього.

Методи дослідження. В процесі написання курсової роботи була використана система загальнонаукових та спеціальних емпіричних і теоретичних методів дослідження. Також використовувалися такі емпіричні методи, як, опис, порівняння та узагальнення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ПОПУЛІЗМУ ТА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Поняття та основні характеристики політичного популізму

Політичний популізм виступає багатовимірним феноменом, який пронизує структури демократичних систем та проявляється через комплекс тактик та стратегій політичної мобілізації. Популізм не обмежується певною ідеологією, а радше функціонує як політична логіка, що протиставляє "справжній народ" "корумпованій еліті", використовуючи риторику невдоволення задля завоювання та утримання влади. Ця політична практика характеризується радикальним спрощенням складних суспільних проблем, подекуди навмисним ігноруванням реальних причинно-наслідкових зв'язків та пропонуванням швидких, проте часто нереалістичних рішень. Моральний дуалізм популістського світогляду створює чітку опозицію між "чистим народом" та "зіпсованими елітами", розмиваючи будь-які проміжні позиції та нюанси, що викликає глибокі суспільні розколи. Дослідники визначають популізм як "тонку ідеологію", яка може приєднуватися до різних політичних традицій, від лівих до правих, набуваючи щоразу нових проявів відповідно до контексту. Гнучкість та адаптивність популізму дозволяє йому відповідати на різноманітні суспільні запити, виступаючи своєрідним барометром кризових явищ у політичній системі [1, с. 48].

Концептуалізація популізму має декілька ключових підходів, які поглиблюють розуміння цього феномену з різних теоретичних ракурсів. Ідеаційний підхід розглядає популізм як сукупність ідей, що ґрунтуються на протиставленні "чистого народу" проти "корумпованої еліти", наголошуючи на народному суверенітеті та антиплюралізмі. Політико-стратегічний напрям трактує популізм через призму його інструментального використання харизматичними лідерами для мобілізації підтримки та здобуття влади. Соціокультурний підхід акцентує увагу на емоційному вимірі популізму, його

здатності апелювати до колективних страхів, незадоволень та ідентичностей, створюючи емоційний зв'язок між лідером та його прихильниками. Дискурсивний напрям розглядає популізм як особливий тип політичної комунікації, що характеризується спрощеною мовою, апеляцією до "здорового глузду" та використанням символів та наративів, які резонують із колективною свідомістю. Інституційний підхід пов'язує поширення популізму з дисфункціями демократичних інститутів, кризою представництва та відчуженням громадян від політичних процесів. Структурно-функціональний аналіз трактує популізм як симптом глибинних соціально-економічних трансформацій, породжених глобалізацією, технологічними змінами та кризою традиційних політичних ідеологій [2, с. 77].

Політичний популізм характеризується набором відмінних рис, які уможливають його ідентифікацію у різних політичних контекстах. Антиелітизм становить ядро популістської риторики, проявляючись у постійній критиці істеблішменту, звинуваченні традиційних еліт у зраді народних інтересів та протиставленні "чистоти" народу "корумпованості" влади. Народоцентризм виражається через прямі апеляції до "справжнього народу", чия воля представляється єдиним джерелом легітимності, при цьому "народ" конструюється селективно, виключаючи певні групи, які не відповідають ідеалізованому образу нації. Антиплюралізм проявляється у запереченні легітимності альтернативних політичних поглядів та групових інтересів, монополізації права представляти "справжній народ" та делегітимації опонентів як представників чужих інтересів або ворогів народу. Моралізація політики відбувається шляхом переведення політичних суперечностей у площину моральних категорій добра і зла, що унеможливує компроміси та поглиблює поляризацію суспільства. Персоналізація влади виражається через культ харизматичного лідера, який представляється втіленням народної волі та єдиним захисником від "корумпованих еліт", що підриває інституційні механізми представницької демократії. Політична комунікація популістів відзначається спрощенням складних проблем, використанням емоційно

забарвленої лексики, апеляцією до страхів та упереджень, конструюванням образу ворога та поширенням теорій змови.

1.2. Міграційна політика як об'єкт політичних маніпуляцій

Міграційна політика являє собою комплексне переплетення нормативно-правових актів, адміністративних практик та інституційних механізмів, спрямованих на регулювання людських переміщень через державні кордони та всередині територій країн. Контроль за міграційними потоками торкається фундаментальних питань державного суверенітету, національної ідентичності, безпеки та соціально-економічної стабільності, породжуючи численні можливості для політичних спекуляцій та інструменталізації. Політизація міграційних питань відбувається через перетворення об'єктивних демографічних процесів на предмет гострих ідеологічних дебатів, коли міграція наділяється символічним значенням, що виходить далеко за межі її реального соціально-економічного впливу. Надмірна емоційність дискусій навколо міграційних питань створює сприятливе підґрунтя для поширення спрощених наративів, які драматизують міграційну ситуацію та представляють її виключно крізь призму загроз. Міграційна політика перетворюється на символічне поле битви, де концентруються суперечності глобалізованого світу, конфлікти між космополітичними та націоналістичними цінностями, між відкритістю та прагненням до захисту національної самобутності. Неоднозначність міграційних ефектів та їх довгострокових наслідків робить цю сферу особливо вразливою для політичних маніпуляцій, дозволяючи різним політичним силам селективно підкреслювати лише ті аспекти міграції, які відповідають їхнім ідеологічним позиціям та електоральним стратегіям [3, с. 112].

Інструменталізація міграційної політики відбувається через низку маніпулятивних технік, які спотворюють комплексність міграційних процесів. Секьюритизація міграції проявляється через цілеспрямоване представлення мігрантів як екзистенційної загрози безпеці держави та суспільства, що виправдовує надзвичайні заходи контролю та обмеження прав людини заради

протидії цій "загрозі". Криміналізація міграції виражається через систематичне пов'язування міграційних процесів зі злочинністю, тероризмом та іншими соціальними патологіями, створюючи викривлений образ мігрантів як потенційно небезпечних елементів. Економізація міграційного дискурсу проявляється у надмірній концентрації на економічних аспектах міграції, зокрема на її фіскальних наслідках, конкуренції на ринку праці та навантаженні на соціальну інфраструктуру, часто ігноруючи позитивні економічні ефекти міграції. Культуралізація міграційних дебатів відбувається через представлення міграції як загрози культурній однорідності та національній ідентичності, підкреслення культурної несумісності мігрантів з приймаючим суспільством та перебільшення проблем культурної адаптації. Віктимізація мігрантів виражається через однобічне представлення їх як безпорадних жертв, позбавлених власної агентності, що потребують захисту, або навпаки, як хитрих маніпуляторів, які зловживають гуманітарними системами заради власної вигоди. Використання числової дезінформації проявляється через маніпулювання статистичними даними, перебільшення кількості мігрантів, вибіркове використання фактів та поширення недостовірної інформації про масштаби та характер міграційних процесів.

Міграційна політика стає особливо вразливою для популістських маніпуляцій через низку властивих їй характеристик, що полегшують політичну інструменталізацію. Візуальна виразність міграційних процесів, особливо у випадках масових переміщень та гуманітарних криз, створює потужні візуальні образи, які легко використовуються для емоційної мобілізації електорату. Складність та багатовимірність міграційних процесів, які охоплюють економічні, соціальні, культурні, безпекові та гуманітарні аспекти, дозволяє селективно підкреслювати лише ті виміри, які резонують з певними ідеологічними позиціями. Трансформативний потенціал міграції, її здатність змінювати демографічний, етнічний та соціокультурний ландшафт суспільств породжує страхи перед невизначеністю та змінами, які можуть бути політично експлуатовані. Глобальний характер міграційних процесів, їх зв'язок з

міжнародними відносинами, геополітичними конфліктами та глобальними нерівностями дозволяє використовувати міграційні питання для конструювання образів зовнішніх ворогів та зміцнення націоналістичних настроїв. Інституційна складність міграційного управління, розподіл відповідальності між різними рівнями влади та міжнародними організаціями створює проблеми координації та відповідальності, які можуть бути використані для перекладання вини за міграційні проблеми на інших акторів. Суперечність міграційної політики між гуманітарними зобов'язаннями, міжнародними нормами захисту прав людини та інтересами національної безпеки й суверенітету створює простір для політичних спекуляцій на тему пріоритетів та цінностей [4, с. 56].

Інструменталізація міграційної політики у політичному дискурсі породжує низку деструктивних наслідків для демократичного врядування та соціальної згуртованості. Поляризація суспільства за ставленням до міграції поглиблює ідеологічні розколи, перешкоджає пошуку компромісних рішень та сприяє радикалізації поглядів щодо міграційних питань. Дегуманізація мігрантів через їхнє систематичне представлення як загрози або тягара нормалізує дискримінаційні практики, виправдовує порушення прав людини та підриває фундаментальні гуманістичні цінності демократичних суспільств. Підрив експертного знання проявляється через дискредитацію наукових досліджень з міграційних питань, ігнорування емпіричних даних та поширення псевдонаукових теорій про міграційні процеси та їхні наслідки. Інституційна деградація виражається у підриві довіри до міграційних інституцій, міжнародних організацій та механізмів співпраці у сфері управління міграцією, що ускладнює вироблення ефективних політичних рішень. Деформація публічного дискурсу відбувається через заміну раціональних дебатів емоційною риторикою, поширення стереотипів та упереджень, що звужує простір для конструктивного обговорення складних міграційних проблем. Зростання соціальної напруженості між різними групами населення, посилення ксенофобії та дискримінації, погіршення становища вразливих груп мігрантів та біженців

становлять серйозні виклики для згуртованості суспільства та реалізації демократичних цінностей інклюзивності та рівності.

1.3. Теоретичні підходи до вивчення популізму в ЄС

Теоретичне осмислення популізму в європейському контексті характеризується багатоманітністю дослідницьких традицій, які пропонують різні концептуальні рамки для інтерпретації цього феномену. Європейська політична наука розробила специфічний аналітичний інструментарій, що відображає особливості прояву популізму в умовах складної багаторівневої структури Європейського Союзу та різноманітності його політичних культур. Дослідження популізму в ЄС розвивалося паралельно з еволюцією самого феномену, від маргінальних проявів у 1980-х роках до потужних політичних рухів, що визначали порядок денний європейської політики у 2010-х. Теоретичний ландшафт європейських досліджень популізму формувався під впливом специфічного історичного досвіду континенту, включаючи травматичні спогади про фашизм, наслідки деколонізації, трансформації після падіння комуністичних режимів та кризи європейської інтеграції. Інтелектуальна генеалогія досліджень популізму в ЄС простежується від класичних робіт з корпоративізму, через теорії нових соціальних рухів до сучасних концепцій постдемократії та демократичного дефіциту. Множинність теоретичних перспектив у вивченні європейського популізму відображає складність самого феномену, який неможливо редукувати до єдиного визначення чи пояснювальної моделі, що породжує продуктивну теоретичну напругу між різними підходами [5, с. 87].

Структурно-функціональний підхід розглядає популізм в ЄС як симптом глибинних соціально-економічних трансформацій, що призвели до формування нових ліній політичних розколів. Теорія "переможців і переможених глобалізації" пояснює піднесення популізму через призму нерівномірного розподілу вигід від економічної інтеграції та глобалізації, що породило групи "переможених", особливо вразливих до популістської мобілізації. Концепція

"схиблених модернізацій" трактує популізм як реакцію на дисбаланси модернізаційних процесів, коли економічні та технологічні зміни випереджають культурну та інституційну адаптацію суспільств. Теорія "культурного бекласу" фокусується на культурних розколах між космополітичними та комунітаристськими орієнтаціями, що загострилися внаслідок європейської інтеграції та міграційних процесів. Модель "криз легітимності" пов'язує поширення популізму з ерозією легітимності європейських інституцій, нездатністю традиційних політичних еліт ефективно відповідати на виклики економічних криз, міграційних тисків та безпекових загроз. Концепція "тихої контрреволюції" інтерпретує популізм як реакцію на поширення постматеріалістичних цінностей та прогресивних культурних змін, що породила консервативний бекласт серед груп, прив'язаних до традиційних норм та ідентичностей [6, с. 129].

Інституційний аналіз європейського популізму зосереджується на взаємодії популістських сил з формальними та неформальними інституційними структурами ЄС. Теорія "демократичного дефіциту" розглядає популізм як симптом інституційних дисфункцій Європейського Союзу, зокрема браку демократичної підзвітності європейських інституцій та домінування технократичних підходів у виробленні політики. Концепція "постдемократії" пояснює піднесення популізму через призму трансформації демократичних систем, коли формальні демократичні інститути зберігаються, але реальна влада концентрується в руках економічних еліт та технократів. Теорія "подвійної репрезентації" аналізує напругу між національним та європейським рівнями представництва, що створює інституційні простори для популістської мобілізації. Модель "позитивної та негативної інтеграції" пояснює поширення євроскептичного популізму як реакцію на асиметрію між економічною та політичною інтеграцією в ЄС, коли ринкова інтеграція випереджає розвиток соціального та політичного вимірів європейського проєкту. Концепція "екзогенних шоків" фокусується на інституційній адаптації ЄС до зовнішніх криз, таких як фінансова криза 2008 року, міграційна криза 2015 року та

пандемія COVID-19, що створили "критичні точки" для популістської мобілізації. Теорія "інституційного ізоморфізму" досліджує процеси інституційної адаптації популістських партій до структур багаторівневого управління ЄС, їхню трансформацію від протестних рухів до системних політичних акторів [7, с. 153].

Дискурсивний аналіз європейського популізму вивчає комунікативні стратегії та наративні структури, що використовуються популістськими акторами для мобілізації підтримки. Теорія "дискурсивних можливостей" аналізує, як структура публічного дискурсу в різних європейських країнах впливає на резонанс популістських повідомлень та їхню здатність формувати політичний порядок денний. Концепція "конкурентного авторитаризму дискурсу" досліджує стратегії дискурсивної гегемонії популістських сил, їхні спроби монополізувати право говорити від імені народу та делегітимізувати альтернативні дискурси. Модель "нашарування дискурсів" фокусується на взаємодії та гібридизації різних дискурсивних традицій у популістській риториці, включаючи націоналістичні, соціалістичні, консервативні та ліберальні елементи. Теорія "мультимодальної комунікації" аналізує використання популістами різних комунікативних каналів та стилів, від традиційних медіа до соціальних мереж, від формальних політичних промов до неформальних, навмисно грубих висловлювань. Підхід "критичного дискурс-аналізу" досліджує лінгвістичні механізми конструювання ідентичностей та розмежування "народу" від "еліт" та "інших" у популістській риториці. Концепція "транснаціональних дискурсивних коаліцій" вивчає процеси взаємного навчання та обміну дискурсивними стратегіями між популістськими акторами різних європейських країн, формування спільних наративів та фреймів, що перетинають національні кордони [8, с. 245].

Європейська політична думка створила також ряд інтегративних теоретичних моделей, що поєднують елементи різних підходів для комплексного розуміння популізму в ЄС. Теорія "політичних можливостей" інтегрує аналіз структурних, інституційних та дискурсивних факторів, що

відкривають "вікна можливостей" для популістської мобілізації у специфічних контекстах. Концепція "стратегічної взаємодії" фокусується на динамічних взаємодіях між популістськими акторами, мейнстрімними партіями та європейськими інституціями, аналізуючи процеси конкуренції, адаптації та взаємного впливу. Модель "транснаціоналізації популізму" досліджує формування транскордонних популістських альянсів, обмін ресурсами, стратегіями та ідеями між популістськими силами різних європейських країн. Підхід "варіативного популізму" аналізує різноманітність форм популізму в ЄС, від лівого до правого, від євроскептичного до єврореформістського, пояснюючи цю варіативність через взаємодію ідеологічних традицій, інституційних контекстів та структурних факторів. Теорія "популістського моменту" розглядає піднесення популізму як темпоральний феномен, що характеризується особливою констеляцією кризових явищ, дискурсивних зсувів та політичних можливостей. Модель "популістського управління" аналізує трансформацію популістських сил при здобутті влади, їхню взаємодію з багаторівневою системою управління ЄС та вплив на процеси вироблення політики на європейському рівні.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У 2022–2024 РОКАХ

2.1. Основні тренди та виклики міграційної політики ЄС

Міграційна політика Європейського Союзу протягом 2022-2024 років зазнала кардинальних трансформацій, спричинених безпрецедентним переплетенням геополітичних, гуманітарних та інституційних чинників, що змінили усталені підходи до управління міграційними процесами. Російське вторгнення в Україну у лютому 2022 року спровокувало найбільшу хвилю вимушеного переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни, змусивши ЄС активувати Директиву про тимчасовий захист, що вперше за двадцять років її існування забезпечила швидкий доступ до правового статусу та соціальних гарантій для мільйонів українських біженців. Паралельно з українською кризою на південних кордонах ЄС посилювалися міграційні потоки з Північної Африки та Близького Сходу, викликані загостренням збройних конфліктів у Сахелі, погіршенням економічного становища в післяпандемічний період та наростанням продовольчої кризи внаслідок порушення глобальних ланцюгів постачання. Кліматична міграція поступово перетворилася на структурний чинник міграційних процесів, з наростаючими хвилями переміщень з регіонів, що потерпають від посух, повеней та інших екстремальних погодних явищ, змушуючи Єврокомісію розробляти спеціальні механізми адаптації міграційної політики до кліматичних викликів. Посилення міграційного тиску на східних та південних кордонах супроводжувалося значним збільшенням випадків інструменталізації міграції з боку третіх країн, які використовували організовані переміщення мігрантів як елемент гібридної війни проти ЄС, особливо на кордонах з Білоруссю, що спонукало європейські інституції розробляти нові інструменти протидії штучно створеним міграційним кризам. Ухвалення Пакту про міграцію та притулок у 2023 році після багаторічних переговорів ознаменувало поворотний момент у реформуванні спільної європейської системи притулку, впроваджуючи

механізми обов'язкової солідарності між державами-членами та перебалансовуючи відповідальність за прийом шукачів притулку, проте реальне впровадження нових правил зіткнулося з інституційним спротивом та практичними складнощами. Цифровізація міграційного менеджменту досягла нового рівня з впровадженням розширеної інформаційної системи Шенгену, Європейської системи інформації про подорожі та дозволи та інших цифрових інструментів контролю за перетином кордонів, що підвищило ефективність відстеження міграційних рухів, але одночасно породило серйозні питання щодо захисту персональних даних та потенційних дискримінаційних наслідків алгоритмічного прийняття рішень [9, с. 72].

Європейський Союз стикнувся з низкою фундаментальних викликів у сфері міграційної політики, що вимагали розробки нових підходів та механізмів управління. Дуалізм приймальних систем проявився у різьчому контрасті між відносно успішною інтеграцією українських біженців, які отримали безпрецедентно високий рівень соціальної підтримки та доступу до ринку праці, та значно більш обмеженою підтримкою шукачів притулку з інших регіонів, породжуючи звинувачення у подвійних стандартах та підриваючи нормативну легітимність європейської міграційної політики. Інституційна фрагментація міграційного врядування поглибилася через неузгодженість дій різних акторів – європейських агентств, національних урядів, регіональної та місцевої влади, міжнародних організацій та громадянського суспільства – що призводило до дублювання функцій, комунікаційних розривів та неефективного використання ресурсів у реагуванні на міграційні виклики. Фінансова стійкість міграційної системи опинилася під тиском через необхідність одночасного забезпечення прийому великої кількості біженців з України та підтримки існуючих програм інтеграції мігрантів в умовах інфляційної кризи та бюджетних обмежень, змушуючи країни-члени шукати нові моделі фінансування міграційних програм, включаючи інноваційні механізми державно-приватного партнерства та залучення міжнародних фінансових інституцій. Територіальний дисбаланс розподілу шукачів притулку та біженців

між країнами-членами ЄС залишився невирішеною проблемою попри впровадження механізмів солідарності в рамках нового Пакту про міграцію, з концентрацією найбільшого навантаження на прикордонні держави Південної та Східної Європи, що породжувало політичну напругу та підживлювало євроскептичні настрої в найбільш навантажених регіонах. Координація з третіми країнами походження та транзиту мігрантів ускладнилася через геополітичну нестабільність, розширення сфер впливу Росії та Китаю в Африці та на Близькому Сході, а також через наростання авторитарних тенденцій у низці партнерських країн, що обмежувало можливості ЄС впроваджувати комплексні підходи до управління міграцією, включаючи програми легальної міграції, реадмісії та сприяння розвитку. Правозахисний вимір міграційної політики опинився під тиском внаслідок множення повідомлень про насильницькі виштовхування мігрантів на кордонах, обмеження доступу до процедур надання притулку, погіршення умов у центрах прийому та затримки, що викликало критику з боку міжнародних правозахисних організацій та поставило під сумнів відданість ЄС принципам захисту прав людини, проголошеним у його засадничих документах [10, с. 159].

Стратегічне реагування ЄС на міграційні виклики 2022-2024 років характеризувалося поєднанням новаторських підходів та повернення до традиційних інструментів контролю. Екстерналізація міграційного контролю набула нових форм через розширення партнерств з ключовими транзитними країнами, такими як Туніс, Марокко, Єгипет та Ліван, включаючи масштабні пакети фінансової допомоги, технічної підтримки та інвестицій в обмін на посилення прикордонного контролю та підвищення спроможності цих країн утримувати потенційних мігрантів. Інтеграційний мейнстрімінг проявився у трансформації підходів до включення новоприбулих у приймаючі суспільства, з переходом від спеціалізованих програм для мігрантів до інтеграції міграційного виміру в загальні політики зайнятості, освіти, соціального забезпечення та міського розвитку, що посилило роль місцевої влади та громадянського суспільства у формуванні інклюзивних спільнот. Диференційований статусний

режим призвів до ускладнення системи правових статусів мігрантів, з розширенням категорій тимчасового захисту, гуманітарних віз, статусів кліматичних біженців та інших спеціалізованих форм захисту, що відображало прагнення адаптувати міграційну політику до різноманітності міграційних траєкторій та потреб у захисті. Цифрова трансформація міграційного управління прискорилося з впровадженням електронних систем подання заяв на притулок, цифрових ідентифікаційних документів для біженців, алгоритмічних систем розподілу шукачів притулку між приймальними центрами та використанням технологій штучного інтелекту для виявлення вразливих груп, що підвищило ефективність адміністративних процесів, але породило нові виклики щодо цифрової нерівності та алгоритмічної дискримінації. Мілітаризація прикордонної політики виразилась у значному посиленні технічного обладнання та персоналу Європейської агенції прикордонної та берегової охорони, розгортанні нових технологій спостереження, включаючи дрони та супутникові системи, та зростанні силового компоненту в управлінні зовнішніми кордонами ЄС, що відображало загальну тенденцію до секьюритизації міграційної політики в умовах геополітичної нестабільності. Селективна відкритість проявилася у паралельному розвитку двох суперечливих тенденцій: посилення бар'єрів для нерегулярної міграції та розширення легальних шляхів для високкваліфікованих мігрантів, студентів та сезонних працівників у рамках нової стратегії талантів та партнерств з мобільності, що відображало прагматичний підхід ЄС до міграції як інструменту посилення конкурентоспроможності європейської економіки в умовах демографічного старіння та дефіциту кваліфікованих кадрів [11, с. 304].

Трансформація міграційної політики ЄС у 2022-2024 роках відобразила глибинні зсуви у глобальному міграційному режимі та переосмислення фундаментальних принципів європейської інтеграції. Парадигмальний зсув від реактивного кризового менеджменту до проактивного стратегічного планування проявився у розробці довгострокових сценаріїв міграційного розвитку, впровадженні систем раннього попередження міграційних криз та створенні

постійних механізмів координації між різними рівнями управління, що підвищило стійкість європейської міграційної системи до зовнішніх шоків. Перебалансування безпекового та гуманітарного вимірів міграційної політики відобразилося у прагненні узгодити легітимні інтереси національної безпеки з міжнародними зобов'язаннями щодо захисту прав біженців, що проявилось у модернізації процедур скринінгу на кордонах, покликаних забезпечити швидку ідентифікацію осіб, які потребують міжнародного захисту, та одночасно посилити безпекову перевірку. Територіалізація інтеграційної політики проявилася у зростанні ролі регіонального та місцевого рівнів у розробці та імплементації інтеграційних програм, з розвитком мереж "міст-притулків", регіональних інтеграційних хабів та транскордонних партнерств, що відображало визнання ключової ролі локальних контекстів у формуванні успішних інтеграційних траєкторій. Нормативно-прагматичний синтез у зовнішньому вимірі міграційної політики виразився у спробах поєднати ціннісно-орієнтований підхід, базований на принципах захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права, з прагматичними інтересами контролю міграційних потоків у відносинах з третіми країнами, що породжувало складні дилеми та компроміси [12, с. 38].

Статистичні індикатори демонструють, що міграційна проблематика не сходить із перших рядків суспільних тривог. За даними Standard Eurobarometer 101, оприлюдненого навесні 2024 р., імміграція входить до двійки головних проблем Євросоюзу для 24 % респондентів, поступаючись лише війні в Україні, тоді як у 2019 р. аналогічний показник становив 17 % [31, с. 17]. На цей же тренд звернуло увагу грецьке видання *Tovima*, підкресливши, що статистичне зростання на 7 пунктів трапилося попри періодичні спади актуальності теми в медіапросторі. Динаміка кривої занепокоєння корелює з хвилями нерегулярних прибуттів на південні рубежі та риторичною ескалацією популістських сил, котрі охоче апелюють до цифр Eurobarometer як до «волі народу».

Наступний зріз громадської думки, запланований на осінь 2025 р., покаже, чи перетвориться такий рівень настороженості на стабільну характеристику політичних уподобань, чи залишиться реактивною відповіддю на каскад криз. Від цієї динаміки прямо залежить хід імплементації Пакту про міграцію та притулок, адже брюссельська нормотворчість дедалі чіткіше синхронізується з емпіричними «термометрами» суспільних настроїв.

Повернення стратегічної автономії в міграційній сфері відобразилося у посиленні спроможності ЄС самостійно визначати умови взаємодії з зовнішніми акторами в контексті управління міграцією, розвитку власних інструментів контролю кордонів та зменшення залежності від непередбачуваних партнерств з авторитарними режимами, що раніше неодноразово демонстрували готовність використовувати міграцію як інструмент тиску на ЄС. Інтелектуальний поворот у розумінні міграції виявився у відході від спрощених дихотомій "добровільна-вимушена міграція" або "економічні мігранти-біженці" на користь більш нюансованого розуміння міграційних процесів як комплексних феноменів з множинними причинами, змішаними мотиваціями та складними траєкторіями, що вимагають диференційованих та гнучких політичних відповідей, адаптованих до конкретних контекстів та індивідуальних потреб.

2.2. Реакція інститутів ЄС на міграційну кризу

Інституційна відповідь Європейського Союзу на міграційні виклики 2022-2024 років характеризувалася безпрецедентною мобілізацією адміністративних, фінансових та політичних ресурсів задля формування скоординованої реакції на множинні кризові ситуації. Європейська Комісія відіграла ключову роль у задаванні стратегічних орієнтирів міграційної політики, розробивши комплексні плани дій щодо інтеграції українських біженців, посилення зовнішніх кордонів та реформування спільної європейської системи притулку, демонструючи здатність до швидкої мобілізації експертизи та налагодження міжвідомчої координації в умовах кризового тиску. Європейський Парламент активно

долучився до формування міграційної політики через інтенсивні законодавчі процедури щодо ухвалення регуляцій Пакту про міграцію та притулок, проведення публічних слухань з питань примусових повернень на кордонах, ініціювання резолюцій щодо захисту прав дітей-мігрантів та жінок-біженок, забезпечуючи демократичну легітимацію складних політичних компромісів у міграційній сфері. Рада Європейського Союзу стала ареною напружених міждержавних переговорів щодо розподілу відповідальності за прийом шукачів притулку, механізмів солідарності та фінансування прикордонної інфраструктури, відображаючи глибокі розбіжності між країнами-членами щодо фундаментальних принципів міграційної політики та балансу між національними інтересами та загальноєвропейськими зобов'язаннями. Європейська Рада на своїх самітах неодноразово піднімала міграційні питання до рівня стратегічних пріоритетів, затверджуючи політичні декларації щодо партнерств з країнами походження та транзиту мігрантів, механізмів протидії інструменталізації міграції та комплексних підходів до вирішення корінних причин переміщень, що засвідчило зростання політичної ваги міграційних питань у загальному порядку денному ЄС [13, с. 95]. Агентство ЄС з питань притулку значно розширило свій операційний потенціал, розгорнувши безпрецедентну кількість експертів для підтримки національних систем притулку в країнах, що зіткнулися з найбільшим міграційним тиском, розробивши гармонізовані стандарти прийому біженців та оцінки заяв про надання притулку, та впровадивши систему раннього попередження міграційних криз, що посилює загальноєвропейський вимір управління притулком. Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex) зазнало одночасно розширення повноважень через збільшення постійного корпусу прикордонників та технічних засобів спостереження, та інституційної кризи внаслідок звинувачень у порушенні прав людини на зовнішніх кордонах, що призвело до реформування його керівництва та посилення механізмів контролю за дотриманням фундаментальних прав у його операціях [14, с. 127].

Якісна трансформація інституційних практик ЄС у міграційній сфері відбувалася через впровадження інноваційних механізмів координації та управління. Створення спеціалізованих оперативних штабів з питань українських біженців при Генеральному директораті з міграції та внутрішніх справ Європейської Комісії забезпечило безпрецедентну швидкість реагування на масові переміщення, координацію транспортних коридорів для евакуації, розподіл гуманітарної допомоги та моніторинг інтеграційних процесів у режимі реального часу. Формування міжагентських робочих груп за участі представників Європейського агентства з питань притулку, Frontex, Європолу, Фундаментальних прав ЄС та інших релевантних структур дозволило впровадити комплексний підхід до управління "міграційними маршрутами", забезпечуючи збалансоване поєднання безпекових заходів, гуманітарної допомоги та захисту прав мігрантів. Впровадження інтегрованої системи ситуаційної обізнаності та аналізу з використанням великих даних, супутникового моніторингу та штучного інтелекту для прогнозування міграційних трендів дозволило інституціям ЄС перейти від реактивного до проактивного підходу в управлінні міграційними ризиками. Розвиток багаторівневої системи солідарності з диференційованими механізмами внесків країн-членів, включаючи фінансову компенсацію, матеріально-технічну підтримку, передислокацію персоналу та фізичний розподіл шукачів притулку, відобразив прагнення знайти гнучкі форми розподілу відповідальності з урахуванням специфічних можливостей та обмежень різних держав-членів. Створення спеціалізованих міграційних трибуналів для розгляду заяв про притулок на прискорених процедурах на кордонах ЄС стало спробою збалансувати вимоги ефективного контролю міграційних потоків з необхідністю забезпечення належних правових гарантій для шукачів притулку. Розвиток цифрових платформ для координації між національними системами притулку, обміну інформацією про доступні місця розміщення, транспортні можливості та спеціалізовані послуги для вразливих груп суттєво підвищив ефективність

багаторівневого управління міграційними процесами та дозволив оптимізувати використання наявних ресурсів [15, с. 63].

Інституційна адаптація супроводжувалася реконфігурацією владних відносин між різними акторами європейської міграційної політики. Посилення ролі спеціалізованих агентств ЄС відобразилося у значному розширенні їхніх операційних мандатів, збільшенні бюджетів та персоналу, наданні нових повноважень щодо моніторингу дотримання європейського міграційного законодавства та прямої операційної підтримки національних систем, що посилило автономію цих структур та їхній вплив на формування міграційної політики. Посилення міжінституційної конкуренції проявилось у суперечностях між різними органами ЄС щодо пріоритетів міграційної політики, з Європейським Парламентом, що традиційно обстоював правозахисний підхід, Радою ЄС, що фокусувалася на контрольному вимірі, та Комісією, що намагалася знайти баланс між цими позиціями, створюючи складну динаміку міжінституційних переговорів. Поглиблення функціональної інтеграції національних міграційних адміністрацій відбувалося через інтенсифікацію обміну персоналом, спільні навчання, стандартизацію процедур обробки заяв про притулок та інтеграцію інформаційних систем, що поступово розмивало межі між національними та загальноєвропейськими рівнями міграційного управління. Регіоналізація міграційної політики виявилася у формуванні субрегіональних коаліцій держав-членів з подібними інтересами та підходами до міграції, таких як Вишеградська група, Середземноморський альянс чи група "прогресивних" країн Північної Європи, що утворювали впливові блоки в процесах вироблення політики та ускладнювали досягнення загальноєвропейських компромісів. Парадоксальне посилення інтерговерменталізму проявилось у тому, що попри формальне розширення повноважень наднаціональних інституцій, фактичний контроль над критичними аспектами міграційної політики залишився в руках національних урядів, які зберегли право вето щодо ключових рішень та високий рівень дискреції в імплементації спільних політик. Зростання ролі недержавних акторів

виразилося у безпрецедентній мобілізації громадянського суспільства, приватного сектору, релігійних організацій та місцевих громад у реагуванні на міграційні виклики, що призвело до формування складних мереж управління, в яких державні інституції стали лише одним з багатьох акторів, залучених до формування та імплементації міграційної політики [16, с. 184].

Європейські інституції продемонстрували оперативну консолідацію ресурсів і політичної волі, аби узгодити гуманітарну та регуляторну відповідь на масовий наплив переміщених осіб з України – відповідь, яку власне суспільство схвалює з безпрецедентною одностайністю. Серпнева хвиля Flash Eurobarometer «Public Opinion on the War in Ukraine» зафіксувала рекордні 84 % підтримки прийому українських біженців у державах-членах, причому в Польщі цей показник перевищив 90 % [32, с. 4]. Цифровий зріз громадської думки ліг в основу доповіді Європейського парламенту щодо імплементації механізмів тимчасового захисту, і, водночас, став переконливим аргументом для Ради ЄС під час обговорення додаткових пакетів фінансової допомоги прикордонним регіонам. Позитивний консенсус електорату, задокументований дослідженням, мінімізував політичні витрати національних урядів при ратифікації розширених квот на розміщення, дав можливість Комісії розвернути оперативні логістичні коридори без затримок і сформував сприятливий фон для подальшого просування Пакту про міграцію та притулок. Таким чином емпірична підтримка, підтверджена Flash Eurobarometer, конвертувалася у стійкий інституційний мандат на дії, що підкріплюють європейську репутацію як простору притулку та солідарності.

Інституційна відповідь ЄС на міграційну кризу виявила як сильні сторони європейської інтеграції, так і її фундаментальні обмеження. Адаптаційна спроможність європейських інституцій продемонструвала їхню здатність швидко мобілізувати ресурси у відповідь на міграційні шоки, розробляти нові інструменти політики та процедури координації, та пристосовуватися до мінливих обставин, що засвідчило інституційну стійкість європейського проєкту. Технократична експертиза європейських агентств забезпечила високий

рівень аналітичної підтримки процесів вироблення політики, з детальними оцінками міграційних тенденцій, ефективності різних інтервенцій та потенційних наслідків різних сценаріїв розвитку, що сприяло підвищенню якості політичних рішень попри складний політичний контекст. Інституційна пам'ять, накопичена під час попередніх міграційних криз, дозволила уникнути повторення деяких помилок 2015-2016 років, з більш ефективними механізмами раннього попередження, кращою готовністю прийомних систем та більш реалістичними очікуваннями щодо можливостей спільної дії [17, с. 42]. Процедурні інновації, розроблені для подолання інституційних блоkad, включаючи механізми посиленої співпраці, "коаліцій волі" та гнучкої солідарності, дозволили досягти прогресу у реформуванні міграційної політики попри відсутність консенсусу з окремих питань. Водночас, структурні обмеження європейської інтеграції проявилися у глибоких розбіжностях між країнами-членами щодо фундаментальних принципів міграційної політики, фрагментації повноважень між різними рівнями управління, тривалих процедурах прийняття рішень, що обмежували здатність ЄС швидко реагувати на кризові ситуації, та складності забезпечення послідовної імплементації спільних рішень у різних національних контекстах. Невирішеною залишилася фундаментальна дилема між прагненням до поглиблення інтеграції у міграційній сфері та збереженням національного суверенітету в питаннях, що глибоко зачіпають ідентичність, безпеку та соціальну згуртованість держав-членів.

2.3. Політика окремих країн-членів ЄС щодо міграції

Політика країн-членів Європейського Союзу щодо міграції протягом 2022-2024 років демонструвала значну варіативність підходів, відображаючи відмінності в геополітичному положенні, історичному досвіді, соціально-економічних моделях та політичних традиціях окремих держав. Держави-члени ЄС виробили різноманітні моделі реагування на спільні міграційні виклики, від відкритої гостинності до жорсткої рестрикції, від активної інтеграції до

стриманої толерантності, від гуманітарного пріоритету до безпекового імперативу. Польща, що прийняла найбільшу кількість українських біженців, запровадила безпрецедентно щедрю систему підтримки, забезпечивши широкий доступ до соціальних послуг, освіти, ринку праці та житлової допомоги, демонструючи тим самим різкий контраст із попередньою жорсткою позицією щодо біженців з Близького Сходу та Африки. Німеччина продовжила реалізацію своєї моделі "керованого прийому", поєднуючи відносну відкритість до надання притулку з чітко структурованими інтеграційними програмами та посиленням контролю за міграційними потоками, зосереджуючись на приваблюванні кваліфікованих мігрантів для задоволення потреб ринку праці. Угорщина загострила свою рестриктивну політику, впровадивши додаткові бар'єри для доступу до процедур надання притулку, посиливши прикордонні огорожі та використовуючи антиміграційну риторику як центральний елемент державної пропаганди, попри активне залучення трудових мігрантів з сусідніх країн для заповнення пропозицій на ринку праці. Франція продемонструвала дуалістичний підхід, поєднуючи посилення прикордонного контролю та депортацій нерегулярних мігрантів із цілеспрямованою політикою інтеграції тих, хто отримав легальний статус, із особливим акцентом на республіканських цінностях та володінні французькою мовою як ключових елементах інтеграційного процесу. Греція та Італія, перебуваючи на передовій середземноморського міграційного маршруту, значно посилили співпрацю з транзитними країнами та розгорнули нові берегові патрулі, одночасно намагаючись реформувати свої перевантажені системи прийому та процедури надання притулку, часто балансує на межі міжнародних гуманітарних стандартів. Іспанія розробила дворівневу стратегію, жорстко контролюючи міграцію через північноафриканські анклавів Сеуту і Мелілью, але одночасно проводячи масштабні програми регуляризації для мігрантів, які вже перебувають на її території, визнаючи їхній внесок у економіку та демографічне відновлення [18, с. 75].

Комплексний аналіз міграційної політики країн ЄС вимагає систематизації ключових показників та підходів, що відображають основні характеристики національних моделей управління міграцією. У Таблиці 2.1 представлено порівняльний аналіз основних параметрів міграційної політики вибраних країн-членів ЄС, який дозволяє ідентифікувати ключові відмінності в їхніх підходах.

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика міграційної політики окремих країн-членів
ЄС (2022-2024 рр.)

Країна	Політична орієнтація міграційної політики	Інтеграційна модель	Рівень прикордонного контролю	Участь у механізмах солідарності ЄС	Ставлення до українських біженців	Основні інституційні інновації
Німеччина	Прагматично-ліберальна	Структурована інтеграція з акцентом на мовні навички та працевлаштування	Середній	Високий рівень участі, переважно через фізичний прийом шукачів притулку	Відкрите, з розширеними інтеграційними програмами	Впровадження "міграційних партнерств" з країнами походження та єдиного цифрового ідентифікатора для біженців
Польща	Селективно-відкрита	Ринково-орієнтована з мінімальним державним втручанням	Високий	Низький рівень участі, переважно через технічну підтримку прикордонних операцій	Максимально відкрите, з повним доступом до соціальних систем	Створення муніципальних інтеграційних центрів та цифрової платформи координації волонтерської допомоги
Франція	Централізовано-контрольована	Республіканська асиміляція з акцентом на цінностях та громадянстві	Високий	Середній рівень участі через комбінацію фінансових внесків та перерозп	Формально відкрите, але з обмеженими ресурсами для інтеграції	Впровадження квот для кваліфікованої міграції та посилення інтеграційних контрактів

				оділу біженців		
Італія	Рестриктив но- прагматич на	Децентраліз ована з сильною роллю регіонів та неурядових організацій	Дуже високий	Низький рівень участі, вимагає більшої солідарно сті від інших членів	Відкрите, з акцентом на тимчасовос ті	Розширення мережі "контрольовани х центрів" на кордонах та партнерств з північноафрика нськими країнами
Швеція	Реформістс ько- рестриктив на	Мультикульт урна з переходом до інтеграційни х вимог	Середній	Високий рівень участі через фінансові внески	Відкрите, з систематич ними інтеграційн ими програмам и	Впровадження обов'язкових інтеграційних програм та диференційован их шляхів для різних категорій мігрантів
Угорщ ина	Жорстко- рестриктив на	Мінімалісти чна з пріоритетом культурної асиміляції	Максимал ьний	Відмова від участі в обов'язко вих механізма х	Селективн о відкрите, з акцентом на етнічних угорцях	Створення "транзитних зон" на кордонах та системи прискореного видворення

Аналіз представлених у таблиці даних виявляє значну поляризацію країн-членів ЄС за ключовими параметрами міграційної політики. Спостерігається чітка кореляція між політичною орієнтацією урядів та обраними моделями міграційного управління, з консервативними та праворадикальними урядами, що впроваджують більш рестриктивні політики, та центристськими та ліберальними урядами, що схиляються до більш відкритих підходів. Інтеграційні моделі демонструють дивергенцію між асиміляційними підходами, що вимагають культурної адаптації мігрантів, та мультикультурними моделями, що підтримують культурне різноманіття в рамках спільних громадянських цінностей. Найбільша конвергенція спостерігається у посиленні прикордонного контролю, що стало спільною тенденцією для більшості країн-членів незалежно від їхньої ідеологічної орієнтації, хоча методи та інтенсивність такого контролю суттєво відрізняються. Особливо показовим є селективний підхід до різних категорій мігрантів, з набагато вищим рівнем прийняття українських біженців

порівняно з шукачами притулку з інших регіонів, що відображає поєднання геополітичних, культурних та економічних факторів у формуванні міграційних преференцій [19, с. 113].

Опитування Pew Research Center (жовтень 2023 р.) демонструє різочу асиметрію суспільних настроїв у двох сусідніх країнах-членах, які історично позиціонують себе як «фронтові» у міграційному питанні. У Польщі 90 % респондентів підтримують прийом українських громадян, що корелює з активною державною програмою «Допомога UA» та масштабною волонтерською мережею. Натомість в Угорщині аналогічний показник сягає лише 49 %, попри географічну близькість і спільну історію угорської меншини в Закарпатті. Контраст підкреслює різницю політичних наративів: у Варшаві домінує дискурс «слов'янської солідарності» й спільної безпекової загрози, у Будапешті – стратегія обмеження будь-яких масових переміщень, що живить жорстку рестриктивну лінію уряду. Дані Pew надають емпіричне підґрунтя твердженню про нерівномірність громадської підтримки всередині Східної Європи й пояснюють, чому механізми обов’язкової солідарності ЄС стикаються з опором навіть там, де гуманітарна близькість здається очевидною.

Задля глибшого розуміння динаміки реформування національних міграційних систем доцільно проаналізувати ключові законодавчі та інституційні зміни, впроваджені в окремих країнах-членах ЄС. Таблиця 2.2 презентує порівняльний аналіз основних реформ у міграційній сфері, реалізованих протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 2.2

Ключові реформи міграційної політики в країнах-членах ЄС (2022-2024 рр.)

Країна	Основні законодавчі акти	Цільові групи	Основні інновації	Політичний контекст	Оцінка впливу
Німеччи на	Закон про кваліфікова ну імміграцію (2023),	Кваліфікова ні працівники, шукачі притулку	Система балів для трудових мігрантів, прискорені процедури	Коаліційний уряд під тиском зростання правих настроїв	Помірне збільшення легальної міграції, зменшення

	Поправки до Закону про притулок (2024)		розгляду заяв на кордонах		тривалості процедур притулку
Польща	Закон про допомогу громадянам України (2022), Поправки до Закону про іноземців (2023)	Українські біженці, трудові мігранти	Автоматичний легальний статус для українців, спрощені процедури для трудових мігрантів	Консервативний уряд зі стратегічною переорієнтацією на українське питання	Масштабна інтеграція українців, часткова регуляризація трудових мігрантів
Франція	Закон про імміграцію та інтеграцію (2023)	Нерегулярні мігранти, кваліфіковані працівники	Посилення депортацій, професійні квоти, обов'язкові інтеграційні курси	Центристський уряд під тиском правої опозиції	Обмежений ефект через адміністративні складнощі імплементації
Італія	Декрет Меллоні (2023), Закон про безпеку кордонів (2024)	Нерегулярні мігранти, неурядові організації з порятунку на морі	Криміналізація гуманітарних операцій на морі, розширення підстав для затримання	Правопопулістський уряд з антиміграційною риторикою	Зниження прибуттів через Середземне море, збільшення смертності мігрантів
Швеція	Поправки до Закону про іноземців (2022), Закон про інтеграцію (2023)	Шукачі притулку, особи з тимчасовим захистом	Обмеження постійного проживання, посилені вимоги до знання мови та самозабезпечення	Правоцентристський уряд з підтримкою ультраправих	Зменшення кількості заяв про притулок, ускладнення інтеграційних траєкторій
Угорщина	Закон про національну безпеку (2022), Поправки до Закону про кордони (2023)	Шукачі притулку, неурядові організації	Криміналізація допомоги нерегулярним мігрантам, фактичне скасування права на притулок	Авторитарний уряд з антиміграційною ідеологією	Мінімальна кількість заяв про притулок, масштабні порушення прав людини

Аналіз реформ міграційної політики виявляє закономірності, що формують сучасний ландшафт міграційного управління в ЄС. Спостерігається загальний тренд до посилення контрольних механізмів та ускладнення доступу до територій країн-членів для нерегулярних мігрантів при одночасному розширенні легальних шляхів для окремих категорій бажаних мігрантів, особливо висококваліфікованих фахівців. Законодавчі реформи відображають глибинний зсув у парадигмі міграційної політики, з переходом від універсалістського гуманітарного підходу до сегментованого управління міграційними потоками з диференційованим ставленням до різних категорій мігрантів залежно від їхнього походження, кваліфікації та потенційного внеску в приймаюче суспільство. Посилення інтеграційних вимог стало спільною тенденцією для більшості країн, включаючи традиційно ліберальні скандинавські держави, що відображає зростання занепокоєння щодо соціальної згуртованості та фінансової стійкості соціальних систем. Політизація міграційного законодавства досягла безпрецедентного рівня, з міграційними реформами, що часто використовуються як символічні маркери ідеологічної ідентичності політичних сил та інструменти електоральної мобілізації, що нерідко призводить до прийняття непослідовних або важкоімплементованих політичних рішень [20, с. 417].

Варіативність національних підходів до міграції відображає глибші структурні відмінності між державами-членами та створює суттєві виклики для формування спільної європейської міграційної політики. Відмінності в економічних потребах, демографічних тенденціях, геополітичному положенні, історичному досвіді та політичних культурах породжують об'єктивну різноманітність національних інтересів, що ускладнює досягнення консенсусу щодо фундаментальних принципів міграційного управління. Різний ступінь зовнішнього міграційного тиску, з непропорційно високим навантаженням на прикордонні держави Південної та Східної Європи, створює структурні асиметрії, що підживлюють внутрішні напруження в ЄС щодо справедливого розподілу відповідальності [21, с. 10]. Ідеологічна поляризація з міграційних

питань підриває можливості компромісів навіть у сферах з об'єктивною спільністю інтересів, перетворюючи міграцію на символічне поле битви в ширших конфліктах щодо майбутнього європейської інтеграції. Інституціоналізація цих розбіжностей через формування стійких коаліцій країн-членів з подібними підходами, таких як Вишеградська група чи Середземноморський альянс, закріплює фрагментацію міграційної політики та обмежує можливості для вироблення спільних рішень.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ПОПУЛІСТСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ЄС

3.1. Аналіз політичного дискурсу: ключові теми та меседжі

Політичний дискурс навколо міграційної проблематики в Європейському Союзі протягом 2022-2024 років зазнав фундаментальних трансформацій під впливом геополітичних потрясінь, економічних викликів та структурних змін медійного ландшафту. Комунікативні стратегії політичних акторів відобразили поглиблення поляризації між гуманітарно-інтеграційними та безпеково-ідентитарними наративами, з паралельною диверсифікацією риторичних прийомів та дискурсивних фреймів. Публічні дебати щодо міграції демонстрували подвійну динаміку: надзвичайну стабільність основних ідеологічних позицій при одночасній високій волатильності тактичних наративів, що адаптувалися до змінних контекстуальних умов та медійних циклів. Російське вторгнення в Україну спричинило тимчасове зміщення дискурсивного поля в бік солідарності та гостинності щодо українських біженців, проте паралельно посилювало безпекову фреймінгізацію щодо інших категорій мігрантів. Економічна рецесія та інфляційний тиск актуалізували фінансові та соціальні аспекти міграційних дебатів, з наголосом на вартості прийому біженців та конкуренції за обмежені ресурси. Цифровізація політичної комунікації сприяла фрагментації дискурсивного поля, з формуванням відокремлених інформаційних бульбашок, де циркулювали радикально відмінні інтерпретації міграційних подій [22, с. 135]. Політизація практично всіх аспектів міграційної політики призвела до нормалізації раніше маргінальних позицій та розмивання консенсусу щодо базових гуманітарних принципів. Семіотичне багатство міграційних дебатів проявилось у множинності метафор, фреймів та наративних структур, що використовувалися для осмислення комплексних міграційних процесів, від гуманітарних образів "рятування життів" до безпекових метафор "міграційної навали".

Систематичний аналіз політичного дискурсу вимагає структурованого підходу до ідентифікації ключових дискурсивних стратегій різних політичних акторів. У Таблиці 3.1 представлено порівняльний аналіз дискурсивних фреймів міграції, використовуваних основними політичними сім'ями в ЄС, що дозволяє ідентифікувати ключові відмінності в їхніх комунікативних стратегіях.

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз дискурсивних фреймів міграції в політиці ЄС (2022-2024 рр.)

Політична сім'я	Ключовий фрейм	Основний наратив	Характерні метафори	Основні дискурсивні стратегії	Ключові месиджі	Семіотичні особливості
Праві популісти	Безпековий	Міграція як екзистенційна загроза національній ідентичності та безпеці	"Навала", "затоплення", "інвазія", "заміна населення"	Драматизація, деперсоналізація мігрантів, апеляція до страху, конструювання кризовості	"Захистимо наші кордони", "Зупинимо нелегальну міграцію", "Європа – не табір біженців"	Використання військової термінології, візуальні образи масових скупчень мігрантів, статистична селективність
Консерватори	Контрольно-прагматичний	Міграція як проблема управління, що потребує раціонального контролю	"Потік", "тиск", "виклик", "регульовані двері"	Технократизація дискурсу, апеляція до порядку, балансування між гуманітарними та безпековими аспектами	"Впорядкована міграція", "Контрольовані кордони", "Інтеграція та відповідальність"	Бюрократична мова, візуалізація технологій контролю, статистична аргументація
Ліберали	Економічно-прагматичний	Міграція як економічна необхідність та можливість для розвитку	"Людський капітал", "талант", "демографічний ресурс", "економічні мігранти"	Раціоналізація, апеляція до економічних інтересів, індивідуалізація історій	"Залучення талантів", "Легальні шляхи міграції", "Інтеграція через ринок праці"	Корпоративна лексика, візуалізація успішних мігрантів, економічна статистика

				успіху		
Соціал-демократи	Соціально-інтеграційний	Міграція як гуманітарне питання, що вимагає соціальної солідарності	"Новоприбулі сусіди", "розмаїття", "соціальне включення", "справедливий розподіл"	Персоналізація мігрантів, апеляція до цінностей, поєднання гуманітарних аргументів з прагматичними	"Інтеграція через соціальні права", "Солідарність з біженцями", "Спільна відповідальність ЄС"	Інклюзивна термінологія, візуалізація інтеграційних історій, соціологічні дані
Зелені	Гуманітарно-правовий	Міграція як право людини та глобальна відповідальність	"Пошукачі захисту", "вразливі люди", "екологічні біженці", "глобальна справедливість"	Моралізація, юридизація, глобалізація проблематики, наголос на правах людини	"Право на притулок", "Європейські цінності", "Кліматична справедливість", "Безпечні маршрути"	Правозахисна термінологія, візуалізація індивідуальних страждань, глобальні етичні аргументи
Ліворадикали	Антикапіталістично-постколоніальний	Міграція як наслідок глобальних нерівностей та неоколоніальної експлуатації	"Фортеця Європа", "колоніальна провина", "жертви системи", "рух опору"	Системна критика, історизація міграції, політизація гуманітарного дискурсу	"Відкриті кордони", "Глобальна справедливість", "Деколонізація міграційної політики"	Антикапіталістична риторика, історичні паралелі, радикальна термінологія

Аналіз дискурсивних фреймів виявляє глибокі ідеологічні розломи в європейських дебатах щодо міграції, з взаємовиключними інтерпретаціями тих самих явищ різними політичними сім'ями. Праві популісти та ліворадикали представляють полярні екстремі дискурсивного спектра, з діаметрально протилежними інтерпретаціями міграційних процесів, використанням несумісних концептуальних фреймів та апеляцією до відмінних ціннісних систем. Консерватори, ліберали та соціал-демократи займають проміжні

позиції, з більшим акцентом на прагматичних аспектах міграційної політики та меншою ідеологічною заангажованістю, хоча й з виразними відмінностями в пріоритетах. Метафоричний репертуар відображає фундаментальні розбіжності в концептуалізації міграції – від деперсоналізуючих образів "потоків" та "хвиль" до гуманізуючих фреймів "новоприбулих сусідів" та "пошукачів захисту". Дискурсивні стратегії варіюються від емоційної драматизації, характерної для правих популістів, до раціоналізації, типової для лібералів, та моралізації, притаманної зеленим. Візуальна семіотика також демонструє глибокі відмінності, з використанням зображень масових скупчень мігрантів правими силами та індивідуалізованих портретів лівими та центристськими акторами [23, с. 47].

Польові цифри підкреслюють усталену схему культурного спротиву, що слугує добривом для правопопулістського наративу. **Ipsos Global Advisor “Populism & Nativism 2024”** зафіксував, що 58 % респондентів у семи провідних державах-членах ЄС погоджуються з твердженням «міграція підриває національну культуру», тоді як серед виборців правих популістських партій цей показник сягає 84 % [34, с. 11]. Емпіричний розрив у двадцять шість процентних пунктів демонструє, наскільки ефективно риторика «захисту культурної автентичності» сегментує електорат: групи, що вже схильні до антиелітних настроїв, сприймають міграцію майже виключно крізь призму культурної загрози, тоді як середня виборча маса лишається більш амбівалентною. Дані Ipsos водночас підтверджують тезу про стабільність ідеологічних позицій: лише шість відсотків опитаних змінили ставлення до міграції протягом останніх трьох років, попри глибокі інформаційні коливання. Отже, дискурсивне поле радше консолідується навколо фіксованих культурних фреймів, ніж піддається ситуативній волатильності, що посилює структурну інерцію популістських мобілізацій.

Для глибшого розуміння динаміки політичного дискурсу важливо проаналізувати еволюцію ключових дискурсивних тем у часовій перспективі.

Таблиця 3.2 представляє аналіз трансформації домінуючих наративів щодо міграції в публічному дискурсі ЄС протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 3.2

Еволюція домінуючих наративів щодо міграції в публічному дискурсі ЄС
(2022-2024 рр.)

Період	Домінуючий наратив	Ключові події-тригери	Основні дискурсивні теми	Провідні політичні актори	Медійні особливості	Суспільні настрої
Лютий-серпень 2022	Гуманітарна солідарність з українськими біженцями	Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, масовий виїзд цивільних	"Європейська єдність", "Захист жінок і дітей", "Тимчасовий захист", "Підтримка сусіда"	Європейська Комісія, уряди країн Східної Європи, гуманітарні організації	Емоційні репортажі з пунктів прийому, історії жінок і дітей, висвітлення волонтерства	Висока готовність до прийому біженців, мобілізація громадянського суспільства
Вересень 2022-березень 2023	Економічні виклики прийому біженців	Енергетична криза, інфляція, початок рецесії, бюджетні дебати	"Вартість прийому", "Тягар для соціальних систем", "Конкуренція за житло та послуги", "Фіскальна стійкість"	Міністерства фінансів, локальні адміністрації, опозиційні партії	Репортажі про переповнені приймальні центри, напруження в громадах, дискусії щодо бюджетних асигнувань	Зростання стурбованості щодо економічних наслідків, початок "втоми від солідарності"
Квітень-грудень 2023	Безпекизація середземноморського маршруту	Зростання прибуттів через Середземне море, трагічні випадки загибелі мігрантів, конфлікти	"Контроль кордонів", "Боротьба з контрабандистами", "Партнерства з транзитними країнами", "Гуманітарні	Середземноморські країни, праві партії, берегові служби, гуманітарні НУО	Драматичні зображення човнів з мігрантами, рятувальні операції на морі,	Поляризація між безпековими занепокоєннями та гуманітарними тривогами

		навколо НУО	трагедії"		дебати щодо ролі НУО	
Січен ь- черве нь 2024	Нормативно- правові дебати щодо Пакту про міграцію	Ухвалення Пакту про міграцію та притулок, початок імплемент ації, передвибор ча кампанія до Європарла менту	"Оновлення міграційної системи", "Солідарніст ь і відповідальні сть", "Євробюрок ратія проти національног о суверенітету" , "Технічні деталі та виконання"	Європейські інституції, національні уряди, експертне співтовариств о, політичні партії	Технокра тичні репортаж і, поясненн я положень Пакту, аналітичн і матеріали , передвиб орчі дебати	Змішані реакції, невизначе ність щодо практични х наслідків, передвибо рча поляризаці я
Липе нь- жовте нь 2024	Інструменталі зація міграції як гібридної загрози	Нові випадки організован ої переправи мігрантів через східні кордони, геополітич ні напруженн я	"Гібридна війна", "Міграційна зброя", "Захист східного флангу", "Протидія гібридним загрозам"	Служби безпеки, уряди прикордонни х країн, НАТО, аналітичні центри	Геополіти чні аналізи, репортаж і з кордону, висвітлен ня безпекови х заходів	Посилення безпековог о дискурсу, зростання підтримки жорстких заходів

Аналіз еволюції домінуючих наративів засвідчує високу волатильність публічного дискурсу навколо міграції, зі швидкими переходами між різними дискурсивними фреймами залежно від контекстуальних факторів та медійних циклів. Українська криза тимчасово змістила дискурсивний баланс у бік гуманітарних фреймів, проте економічні виклики швидко актуалізували прагматичні занепокоєння щодо фіскальних та соціальних наслідків масового прийому біженців. Географічна фрагментація дискурсу проявилася в різних домінуючих наративах у різних регіонах ЄС, з фокусом на східних кордонах у контексті українських біженців та на південних кордонах у контексті середземноморських маршрутів. Темпоральна динаміка відображає циклічність

міграційних дебатів, з періодичними переходами від гуманітарних до безпекових фреймів і назад, залежно від конкретних подій-тригерів та політичного контексту. Медійне висвітлення демонструє селективність та фреймінгову заангажованість, з різними медіа, що акцентують різні аспекти міграційних процесів та використовують відмінні візуальні та вербальні стратегії для їхньої репрезентації [24, с. 218].

Трансформація політичного дискурсу навколо міграції відображає глибші процеси в європейській публічній сфері та політичній культурі. Поляризація дискурсивного поля супроводжується фрагментацією інформаційного простору, з формуванням відокремлених дискурсивних спільнот, що споживають різні медіаконтенти та оперують несумісними інтерпретативними фреймами. Технократизація частини міграційного дискурсу проявляється в зростанні ролі експертного знання, статистичних даних та технічних аспектів міграційного управління, що підвищує складність дебатів та обмежує можливості широкої громадської участі. Моралізація іншої частини дискурсу виражається в інтенсивному використанні етичних аргументів, апеляції до цінностей та прав людини, що часто підмінює прагматичні аспекти ціннісними дилемами. Цифрова трансформація публічної сфери принципово змінила умови циркуляції міграційних наративів, з соціальними медіа як ключовими платформами для поширення популістських дискурсів та мобілізації антиміграційних настроїв. Транснаціоналізація дискурсу проявляється у формуванні загальноєвропейських дискурсивних патернів, виробленні спільної термінології та концептуального апарату, що перетинає національні кордони та створює транснаціональний дискурсивний простір [25, с. 92].

Політичний дискурс щодо міграції має потужний перформативний ефект, не лише відображаючи, але й формуючи соціальну реальність міграційних процесів. Дискурсивні фрейми визначають сприйняття міграції різними аудиторіями, конструюють ідентичності мігрантів та приймаючих спільнот, легітимізують певні політичні рішення та делегітимізують альтернативи. Аналіз дискурсивних стратегій дозволяє краще зрозуміти механізми політизації

міграції та її інструменталізації популістськими акторами, виявити патерни маніпуляції громадською думкою та ідентифікувати можливості для деполяризації дебатів та формування більш збалансованого дискурсу, що враховував би комплексність міграційних процесів та різноманітність залучених інтересів та цінностей.

3.2. Використання теми міграції у виборчих кампаніях

Виборчі кампанії в країнах Європейського Союзу протягом 2022-2024 років демонстрували безпрецедентну інтенсивність використання міграційної тематики як інструменту електоральної мобілізації та політичного позиціонування. Стратегічна інструменталізація міграційних питань у виборчому контексті набула нових форм та масштабів, відображаючи як структурні зрушення в європейській політиці, так і тактичну адаптацію політичних акторів до мінливого суспільно-політичного ландшафту. Виборчі змагання на національному та європейському рівнях перетворилися на ключову арену конкуренції різних бачень міграційної політики, з рекордною кількістю партій, що позиціонували міграційну тематику як центральний елемент своїх кампаній. Українська криза створила контекстуальний зсув у мобілізаційній динаміці, породивши нові дискурсивні можливості як для прихильників гуманітарного підходу, так і для адвокатів жорсткого контролю. Економічна турбулентність посилила фіскалізацію міграційних дебатів, з акцентом на вартості прийому біженців та міграційних ефектах в умовах інфляції та економічної нестабільності. Медіатизація кампаній набула нових вимірів через масштабне використання соціальних мереж для таргетованого поширення міграційних наративів, з алгоритмічним посиленням поляризуючих меседжів. Транснаціоналізація виборчих стратегій проявилася у формуванні спільних наративних шаблонів та обміні тактиками між політичними акторами різних країн, з циркуляцією подібних повідомлень, візуальних образів та мобілізаційних технік. Міграційна політика перетворилася на символічний маркер ширших ідеологічних позицій, виходячи за межі конкретної

проблематики та стаючи лакмусовим папірцем фундаментальних поглядів на національну ідентичність, суверенітет, глобалізацію та європейську інтеграцію [26, с. 156].

Для систематичного аналізу електоральних стратегій, пов'язаних з міграційною тематикою, важливо розглянути їхню варіативність у різних національних контекстах. У Таблиці 3.3 представлено порівняльний аналіз використання міграційної тематики в ключових виборчих кампаніях країн-членів ЄС протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 3.3

Використання міграційної тематики у національних виборчих кампаніях
країн ЄС (2022-2024 рр.)

Країна	Вибори	Ключові партії, що використовували міграційну тематику	Домінуючі наративи	Основні електоральні і стратегії	Цільові групи виборців	Результативність
Італія	Парламентські, вересень 2022	"Брати Італії" (FdI), "Ліга"	"Захист від нелегальної міграції", "Пріоритет італійців", "Морська блокада"	Персоналізація загрози, криміналізація НУО, обіцянки жорсткого контролю	Робітничий клас, дрібні підприємці, старше покоління	Перемога правої коаліції з FdI як домінуючою силою, міграція як ключовий фактор мобілізації
Швеція	Парламентські, вересень 2022	"Шведські демократи" (SD), "Помірна коаліційна партія"	"Зупинити гетто-формування", "Припинити імпорт злочинності", "Шведські цінності під загрозою"	Акцент на проблемах інтеграції, статистика злочинності, розрив корелятив між міграцією та соціальними проблемами	Середній клас передмість, сільські виборці, колишні соціал-демократичні виборці	Безпрецедентний успіх SD, вплив на формування правоцентристського уряду
Нідерланди	Парламентські, листопад	"Партія свободи" (PVV),	"Асиміляція замість мультикультур"	Культурний фрейм більше, ніж	Середній і робітничий клас,	Несподівана перемога PVV,

	2023	"Новий соціальний контракт" (NSC)	алізму", "Відновлення контролю над кордонами", "Захист голландської ідентичності"	економічний, анти-ісламська риторика, апеляція до "звичайного голландця"	традиціоналісти, невдоволені політичним істеблішментом	формування правого коаліційного уряду
Франція	Парламентські, червень-липень 2024	"Національне об'єднання" (RN), "Разом" (центристська коаліція)	"Міграційне переповнення", "Пріоритет національного", "Республіканська інтеграція проти комунітаризму"	Акцент на контролі кордонів, поєднання економічних і культурних аргументів, апеляція до республіканських цінностей	Периферійні регіони, робітничий клас, колишні ліві виборці розчаровані в глобалізації	Значне зростання підтримки RN, хоча без абсолютної більшості
Польща	Парламентські, жовтень 2023	"Право і Справедливість" (PiS), "Громадянська коаліція" (KO)	"Захист від інструменталізації міграції Білоруссю", "Гостинність для українців vs контроль для інших", "Безпека кордонів"	Диференційований підхід до різних категорій мігрантів, безпековий фрейм, апеляція до суверенітету	Консервативний сільський електорат, старше покоління, націоналістично налаштована молодь	Втрата влади PiS попри активне використання міграційної карти
Німеччина	Земельні вибори (східні землі), вересень 2024	"Альтернатива для Німеччини" (AfD), ХДС	"Німеччина – не соціальна служба для всього світу", "Ренаціоналізація міграційної політики", "Проблеми інтеграції"	Економічна і культурна аргументація, антиелітизм, регіональна специфіка східних земель	Жителі економічно депресивних регіонів, консервативно налаштовані виборці, протестний електорат	Прорив AfD в кількох східних землях, значний тиск на традиційні партії

Аналіз використання міграційної тематики в національних виборчих кампаніях виявляє значну варіативність стратегій та їх ефективності в різних контекстах. Праворадикальні та правопопулістські партії продемонстрували

найбільшу здатність до електоральної капіталізації міграційних питань, перетворивши їх на ефективний інструмент мобілізації протестного електорату та виборців, стурбованих питаннями національної ідентичності та суверенітету. Існує виразна географічна диференціація електоральних стратегій, з більшим акцентом на безпековій тематиці в східноєвропейських країнах та на культурно-ідентитарних аспектах у західноєвропейських. Спостерігається конвергенція риторики традиційних партій правого центру та радикальних правих сил, з частковим запозиченням останніми наративних рамок та пропозицій політики від перших, що відображає "нормалізацію" раніше маргінальних антиміграційних позицій. Диференційована інструменталізація різних категорій мігрантів стає поширеною практикою, з протиставленням "бажаних" та "небажаних" міграційних потоків на основі етнічних, релігійних, економічних та геополітичних критеріїв. Соціально-економічне позиціонування електорату виявляється важливою детермінантою сприйнятливості до антиміграційних повідомлень, з найбільшою підтримкою серед робітничого класу, мешканців периферійних регіонів та груп, що відчують себе економічно та культурно маргіналізованими глобалізаційними процесами [27, с. 84].

Для комплексного розуміння мобілізаційних технік важливо проаналізувати конкретні комунікативні та організаційні стратегії, що використовувалися різними політичними силами для електоральної капіталізації міграційних питань. Таблиця 3.4 представляє аналіз ключових мобілізаційних технік, використаних у виборчих кампаніях на міграційній тематиці.

Таблиця 3.4

Мобілізаційні техніки використання міграційної тематики у виборчих кампаніях (2022-2024 рр.)

Мобілізаційна техніка	Основні характеристики	Приклади використання	Цільова аудиторія	Медійні платформи	Ризики та обмеження	Контрстратегії опонентів
Наративізація загрози	Драматичні історії про злочини мігрантів,	Кампанія "Брати Італії" з фокусом	Виборці з високим рівнем страху	Телебачення, таблоїдні преса,	Потенційне відчуження поміркованих	Деконструкція анекдотичних

	метафори "навали", конструювання кризовості	на "міграційних хвилях", риторика PVV про "ісламізацію"	перед змінами, старше покоління, консервативні групи	Facebook	виборців, ризик звинувачень у расизмі	доказів, презентація статистичних спростувань
Економізація дискурсу	Акцент на фіскальних витратах на мігрантів, конкуренції за ресурси, навантаженні на соціальні системи	Риторика AfD про "соціальний туризм", FdI про "пріоритет італійців у соціальному житті"	Економічно вразливі групи, нижній середній клас, пенсіонери	Економічні медіа, дебати, листівки з "шокуючими цифрами"	Контраргументи про економічні переваги міграції, звинувачення в маніпуляціях статистикою	Презентація досліджень про позитивний економічний вплив міграції, історії успіху мігрантів-підприємців
Диференційована стигматизація	Розрізнення між "хорошими" і "поганими" мігрантами, стигматизація окремих етнічних/релігійних груп	Польська кампанія PiS з контрастом між українцями та мігрантами з Близького Сходу, французький дискурс про "нездатність до інтеграції"	Виборці, що вагаються, помірковані виборці, що потребують морального виправдання	Аналітичні програми, ток-шоу, Twitter/X	Внутрішні суперечності, експозиція подвійних стандартів	Наголос на універсальних правах людини, викриття упереджень
Візуалізація міграції	Використання потужних візуальних образів масових скупчень мігрантів, символіки "затоплення"	Кампанія SD зі зображеннями пригородів з високою концентрацією мігрантів, білборди RN з	Візуально орієнтовані виборці, молодь, споживачі соціальних медіа	Instagram, TikTok, зовнішня реклама	Звинувачення в маніпуляціях, етичні суперечки щодо використання образів вразливих груп	Контр-візуалізація через гуманізуючі зображення, виявлення маніпуляцій з фото

		човнами мігрантів				
Технократична легітимація	Використання експертів, статистики, псевдо-наукових досліджень для легітимації рестриктивних позицій	Кампанія NSC з "експертними доповідями" про міграційний тиск, німецький ХДС з детальним планом контролю	Освічений середній клас, бюрократи, професіонали	Якісна преса, дослідницькі доповіді, LinkedIn	Експертні спростування, виявлення методологічних маніпуляцій	Мобілізація альтернативної експертизи, деконструкція псевдонаукових аргументів
Локалізація проблематики	Фокус на локальних "гарячих точках" міграції, конкретних місцевих проблемах	Кампанії на рівні муніципалітетів в Італії та Франції, фокус на конкретних "проблемних районах"	Місцеві громади, виборці з безпосереднім досвідом взаємодії з міграцією	Місцеві медіа, листівки, локальні зустрічі	Неможливість масштабування на національний рівень, локальна специфіка	Презентація позитивних локальних прикладів інтеграції, фокус на спільних проблемах

Аналіз мобілізаційних технік виявляє високий рівень тактичної витонченості та диференціації підходів до електоральної капіталізації міграційної тематики. Наративізація загрози залишається найпотужнішою технікою мобілізації, з конструюванням емоційно заряджених історій про міграційні небезпеки, що активують фундаментальні страхи перед "іншим" та невідомим. Економізація дискурсу демонструє високу ефективність в умовах економічної нестабільності, активуючи конкуренцію за обмежені ресурси та створюючи сприйняття "гри з нульовою сумою" між інтересами місцевого населення та мігрантів. Візуалізація міграції набула нового виміру з розвитком соціальних мереж, що дозволяють швидко поширювати потужні візуальні образи, які обходять раціональні фільтри та безпосередньо активують емоційні реакції. Технократична легітимація стала важливим інструментом для партій, що прагнуть залучити освічений електорат, надаючи антиміграційним позиціям

видимість раціональної обґрунтованості та наукової достовірності. Локалізація міграційної проблематики дозволяє трансформувати абстрактні національні дебати в конкретні місцеві контексти, підвищуючи релевантність питання для повсякденного досвіду виборців.

Вплив міграційної тематики на електоральну поведінку демонструє комплексні патерни, що виходять за межі простої дихотомії між підтримкою та опозицією до міграції. Електоральна мобілізація на міграційних питаннях проявляє значний ефект поляризації, з одночасною активацією як антиміграційних, так і проміграційних сегментів електорату, хоча в більшості випадків мобілізаційний ефект виявляється сильнішим для антиміграційних позицій. Спостерігається стійкий зв'язок між міграційними занепокоєннями та електоральними перевагами, з міграцією як одним з найсильніших предикторів голосування за праві популістські партії. Міграційна тематика демонструє високу здатність до перетворення латентного невдоволення в активну електоральну участь, мобілізуючи виборців, які в інших обставинах могли б утриматися від голосування. Крос-ідеологічна мобілізація проявляється в здатності міграційної проблематики створювати нові електоральні коаліції, що перетинають традиційні соціально-економічні розломи, об'єднуючи виборців з різних соціальних груп навколо культурних та ідентитарних занепокоєнь [28, с. 103].

Інструменталізація міграційної тематики у виборчих кампаніях має значні наслідки для демократичної якості політичного процесу та формування міграційної політики. Поляризація і табуїзація міграційних дебатів ускладнює раціональне обговорення складних міграційних питань, замінюючи його емоційно забарвленими обмінами звинуваченнями, що підриває можливості для формування збалансованих політичних рішень. Електоральна капіталізація міграційних страхів створює структурні стимули для політиків демонструвати жорсткі позиції щодо міграції, навіть якщо вони не відповідають об'єктивним потребам управління міграційними процесами. Інтенсифікація публічних дебатів навколо символічних аспектів міграційної політики часто відволікає

увагу від складних практичних питань інтеграції, адміністративних процедур та міжнародної співпраці, що вимагають технічних, а не ідеологічних рішень. Транснаціоналізація виборчих стратегій сприяє поширенню подібних наративів та підходів між різними національними контекстами, створюючи ефект взаємного підсилення антиміграційних дискурсів на європейському рівні.

3.3. Перспективи подолання популістського впливу на політичні процеси

Подолання популістського впливу на політичні процеси в контексті міграційної політики ЄС вимагає комплексного підходу, що поєднує інституційні реформи, дискурсивні трансформації та розбудову нових форм громадянської участі. Ефективні стратегії протидії деструктивним аспектам популістської інструменталізації міграції мають враховувати об'єктивні структурні фактори, що сприяють популізму, визнаючи легітимність деяких суспільних занепокоєнь, одночасно протидіючи маніпулятивним практикам та дезінформації. Європейські політичні актори протягом 2022-2024 років експериментували з різноманітними підходами до деполяризації міграційних дебатів та відновлення раціонального публічного дискурсу, з різним ступенем успішності в різних національних та локальних контекстах. Інституційні інновації спрямовувалися на підвищення інклюзивності процесів прийняття рішень, розширення консультацій з різними зацікавленими сторонами та посилення прозорості міграційного управління, щоб підірвати наративи про "елітарну змову" чи "таємний порядок денний". Комунікаційні стратегії зазнали значної трансформації, з відходом від технократичної риторики на користь доступного пояснення складних міграційних питань, визнання легітимних суспільних тривог та розробки нових наративних рамок, що позиціонують міграцію поза дихотомією "загроза-можливість". Експериментальні підходи до деліберативної демократії, включаючи громадянські асамблеї з міграційних питань, спільне вироблення політики за участі мігрантів та приймаючих спільнот, локальні діалогові платформи, демонстрували потенціал для подолання поляризації та пошуку спільних рішень. Медійні ініціативи

фокусувалися на розвитку критичної медіаграмотності, створенні контрнаративів до популістської риторики, мобілізації альтернативних експертних голосів та розширенні представництва мігрантських спільнот у медійному просторі [29, с. 72].

Для систематичного аналізу стратегій протидії популістським впливам доцільно розглянути ефективність різних підходів та ініціатив, впроваджених різними акторами в європейському контексті. У Таблиці 3.5 представлено порівняльний аналіз стратегій деполяризації міграційних дебатів та протидії популістським маніпуляціям.

Таблиця 3.5

Порівняльний аналіз стратегій деполяризації міграційних дебатів в ЄС
(2022-2024 рр.)

Стратегія	Основні характеристики	Приклади ініціатив	Ключові актори-впроваджувачі	Оцінка ефективності	Обмеження та виклики	Потенціал масштабування
Деліберативна демократія	Створення структурованих просторів діалогу, залучення різних стейкхолдерів, фокус на спільному пошуку рішень	Громадянська асамблея з міграції в Ірландії (2023), Локальні інтеграційні форуми в Німеччині, "Громадянський діалог про міграцію" у Франції	Місцеві адміністрації, неурядові організації, академічні інституції, громадянські платформи	Висока на локальному рівні, особливо для конкретних політик; обмежена на національному рівні	Самоселекція учасників, складність масштабування, ризик маніпуляцій процесом	Середній, з потенціалом для створення "каскадних" моделей від локального до національного рівня
Наративна реконфігурація	Розробка альтернативних способів говорити про міграцію, поза дихотоміями "загроза-можливість"	Кампанія "Спільне майбутнє" в Іспанії, Переосмислення міграційного дискурсу в Швеції, "Нова європейська історія"	Прогресивні політичні сили, медіа, культурні інституції, академічні кола	Змішана, з успіхами в специфічних аудиторіях; обмежена здатність конкурувати з емоційними популістськими	Складність створення емоційно резонуючих наративів, ризик елітаризму, мовні та культурні бар'єри	Високий при умові адаптації до локальних контекстів і конвергенції з культурними і політичними

	ь", рефреймін г ключових концептів	від аналітични х центрів		наративами		ми традиціям и
Медійна медіація	Розвиток відповідал ьної журналіст ики про міграцію, фактчекінг, висвітленн я складності міграційни х процесів	"Міграційн ий трекер" в Італії, Тренінги для журналіст и в від Європейськ ої мережі міграційни х медіа, Портал даних про міграцію в Німеччині	Якісні медіа, журналістс ькі асоціації, фактчекінг ові платформи, регулятори медіа	Висока для освіченої аудиторії; обмежена здатність досягти аудиторій, найбільш вразливих до популістськ ої риторики	Фрагмента ція медійного середовищ а, обмежене охоплення, економічни й тиск на якісну журналісти ку	Середній, залежить від інституцій ної підтримки і розвитку нових бізнес- моделей для якісної журналіст ики
Інституцій на прозорість	Підвищенн я прозорості міграційно го управління , доступніст ь даних, зрозуміле пояснення процесів і рішень	Портал відкритих даних про міграцію ЄС, Інтерактив ні панелі моніторинг у міграції в Австрії, Публічні консультаці ї щодо Пакту про міграцію	Європейськ і інституції, національні міграційні відомства, дослідниць кі центри	Помірна, ефективна для спростуванн я конспіролог ічних теорій; обмежений вплив на емоційне сприйняття	Технократи чний характер, складність для сприйняття широкою аудиторією, ризик інформацій ного перевантаж ення	Високий при умові розробки доступних інтерфейсі в і активної комунікаці йної стратегії
Локалізаці я інтеграції	Фокус на локальних інтеграцій них процесах, видимість позитивни х прикладів співіснува ння, створення просторів взаємодії	"Інтеграцій ні сусідства" в Нідерланда х, Міські лабораторії інтеграції в Барселоні, Локальні інтеграційн і пакти в Польщі	Муніципалі тети, місцеві громади, сусідські асоціації, бізнес, школи	Висока на рівні безпосередн ьої взаємодії; складність трансляван ня успіхів на ширші контексти	Нерівномір ність розподілу ресурсів, ризик створення "показових " проєктів, складність системних змін	Середній до високого, через мережі міст і муніципал ьні асоціації
Мобілізаці	Розвиток	"Нерозділе	Прогресив	Змішана, з	Суперечніс	Обмежени

я контр-популізму	прогресивного популізму, що конкурує з правим за емоційне залучення, але з включеним і цінностям	на Європа" в Німеччині, Прогресивний патріотизм у Франції, "Гуманізм як патріотизм" в Іспанії	ні політичні сили, соціальні рухи, культурні діячі	окремими успіхами в мобілізації молоді та прогресивних виборців; ризик подальшої поляризації	ть між прогресивними цінностями і популістськими методами, ризик компрометації цінностей	й, залежить від специфічних політичних і культурних контекстів
-------------------	--	---	--	--	--	--

Аналіз ефективності різних стратегій деполяризації виявляє складну картину з диференційованими результатами в різних контекстах та для різних аудиторій. Деліберативні підходи демонструють найвищу ефективність на локальному рівні, де можливий безпосередній діалог між різними групами та врахування конкретного місцевого контексту, проте стикаються зі складнощами масштабування на національний та європейський рівні. Наративна реконфігурація показує значний потенціал для трансформації дискурсу в довгостроковій перспективі, але наразі не може конкурувати з емоційною безпосередністю популістських наративів у короткостроковій електоральній динаміці. Медійні стратегії ефективні для освічених аудиторій, але мають обмежений доступ до сегментів населення, найбільш сприйнятливих до популістської риторики, що часто споживають альтернативні медіа та соціальні мережі. Інституційна прозорість ефективно підриває конспірологічні теорії, але самотійно не здатна трансформувати емоційне сприйняття міграції. Локалізовані підходи до інтеграції демонструють найбільш відчутні результати в трансформації ставлення до мігрантів через безпосередній досвід позитивної взаємодії, але потребують значних ресурсів та часу для системного впливу. Експерименти з прогресивним контр-популізмом показують змішані результати, з ризиками подальшої поляризації та компрометації власних цінностей.

Для формування комплексного бачення перспектив подолання популістського впливу важливо проаналізувати сценарії розвитку міграційного

дискурсу та політики в ЄС у середньостроковій перспективі. Таблиця 3.6 представляє альтернативні сценарії еволюції міграційної політики та публічних дебатів у ЄС на період 2025-2030 років.

Таблиця 3.6

Сценарії еволюції міграційної політики та дискурсу в ЄС (2025-2030 рр.)

Сценарій	Ключові характеристики	Тригери та рушійні сили	Інституційні трансформації	Дискурсивні патерни	Імовірність реалізації	Потенційні наслідки
Нормалізація популізму	Подальша інтеграція популістських сил у мейнстрім, адаптація системи до популістських вимог, превалювання безпеково-ідентитарного дискурсу	Електоральні успіхи правих популістів, економічна рецесія, геополітична нестабільність, нові міграційні кризи	Посилення повноважень національних урядів, ренаціоналізація міграційної політики, посилення зовнішнього виміру контролю	Домінування безпекового фреймінгу, нормалізація рестриктивної риторики, маргіналізація правозахисного дискурсу	Висока-середня, залежно від економічних та геополітичних факторів	Ерозія міжнародних стандартів захисту прав мігрантів, підривної солідарності в ЄС, посилення поляризації
Технократична деполітизація	Зниження політизації міграції через технократичні рішення і компроміси, формування прагматичного консенсусу, управління міграцією як "технічним питанням"	Втома від поляризації, практична імплементація Пакту про міграцію, розвиток технологічних рішень, стабілізація міграційних потоків	Посилення ролі експертних органів, розвиток алгоритмічного управління міграцією, рівновага між наднаціональними та національними інституціями	Прагматичний фрейм "управління потоками", деемоціоналізація риторики, мова компетенцій та ефективності	Середня, більш імовірна в періоди відносної стабільності	Ефективніше управління, але ризик демократичного дефіциту, ігнорування структурних причин, технологічна дискримінація
Прогресивна реконфігурація	Формування нового нормативного	Генераційні зміни, мобілізація	Розвиток багаторівневого	Гуманітарно-прагматичні	Низько-середня, потребує	Більш інклюзивні

рація	го консенсусу навколо інклюзивності та прав людини, поєднаного з ефективним управлінням, інноваційні підходи до інтеграції	прогресивних сил, розвиток нових економічних моделей, успішні інтеграційні практики	управління, посилення ролі міст та громадянського суспільства, нові форми участі мігрантів	ий синтез, акцент на спільному майбутньому, інклюзивному громадянстві, транснаціональній солідарності	значних суспільних трансформацій	спільноти, краща інтеграція, протепотенційний спротив консервативних сил
Фрагментована європеїзація	Диференційована інтеграція в міграційній сфері, різні швидкості та моделі міграційної політики в різних частинах ЄС, "Європа концентричних кіл"	Неоднорідність міграційних викликів, внутрішні політичні фактори в країнах-членах, гнучка імплементація Пакту про міграцію	Розвиток механізмів посиленої співпраці, гнучкі коаліції держав-членів, фрагментація правового ландшафту	Множинність конкуруючих дискурсів, національні особливості фреймінгу, локалізація наративів	Висока, відповідає поточним тенденціям	Практична адаптивність, але ризики нерівності захисту, правової невизначеності, структурних асиметрій
Кризова реконфігурація	Радикальна трансформація міграційної політики під впливом нових масштабних криз, пошук фундаментально нових підходів	Катастрофічні кліматичні зміни, нові збройні конфлікти, демографічний колапс, технологічні трансформації ринку праці	Створення нових наднаціональних інституцій, радикальне реформування міжнародного міграційного режиму, нові форми глобального управління	Парадигмальний зсув у розумінні міграції, мобільності, громадянства, формування принципово нових концептуальних рамок	Низька-середня, залежить від експоненційних змін у глобальному контексті	Потенціал для більш справедливої системи або поглиблення існуючих дисбалансів, залежно від конкретних рішень
Регіоналізована автономія	Зменшення глобальних міграційних потоків через	Деглобалізаційні тенденції, регіональні	Розвиток регіональних міграційних режимів,	Акцент на регіональних рішеннях, сталому розвитку,	Низька-середня, потребує фундаментальних	Потенційно більш стійка модель управлінн

	розвиток регіональних інтеграційних зон, посилення місцевих економік, реструктуризацію глобальних ланцюгів вартості	інтеграційні процеси, сталий розвиток, трансформація моделей виробництва	партнерств з сусідніми регіонами, комплексних підходів до розвитку	структурних трансформацій, циркулярній міграції	геоекономічних змін	я мобільністю, але складні транзиційні процеси
--	---	--	--	---	---------------------	--

Аналіз альтернативних сценаріїв дозволяє окреслити ключові фактори, що визначатимуть еволюцію міграційної політики та дискурсу в ЄС. Сценарій нормалізації популізму виглядає найбільш імовірним у короткостроковій перспективі, з огляду на поточні електоральні тенденції, геополітичну нестабільність та економічні виклики, що створюють сприятливе середовище для популістської мобілізації. Фрагментована європеїзація відображає структурні особливості європейської інтеграції та найкраще відповідає історичним патернам розвитку ЄС, з поступовою диференційованою інтеграцією, що адаптується до різноманітності національних контекстів. Технократична деполітизація може стати домінуючою тенденцією в періоди відносної стабільності, відображаючи інституційну логіку ЄС та прагнення до деполяризації через експертні рішення та поступові реформи. Прогресивна реконфігурація та регіоналізована автономія представляють більш нормативно бажані сценарії з позиції інклюзивності та сталості, але вимагають фундаментальних суспільних та глобальних трансформацій, що зменшує їхню ймовірність у середньостроковій перспективі. Кризова реконфігурація залишається "джокером" серед сценаріїв, з потенціалом радикальної трансформації міграційної системи під впливом надзвичайних подій, що виходять за межі адаптивних можливостей існуючих інституційних структур.

Перспективи подолання деструктивних аспектів популістського впливу на міграційну політику ЄС залежать від комплексного підходу, що поєднує

інституційні реформи, дискурсивні трансформації та соціальні інновації. Відновлення довіри до демократичних інституцій вимагає підвищення їхньої відкритості, підзвітності та інклюзивності, з особливим акцентом на розширенні можливостей для громадянської участі в процесах формування міграційної політики [30, с. 125]. Деполяризація публічного дискурсу потребує розвитку нових дискурсивних фреймів, що виходять за межі спрощених дихотомій та визнають багатовимірність міграційних процесів, їхні неоднозначні наслідки та легітимність різних суспільних занепокоєнь. Розвиток локальних просторів взаємодії між різними групами населення, включаючи мігрантів та приймаючі спільноти, створює можливості для трансформації абстрактних страхів у конкретний досвід позитивної взаємодії, що підриває стереотипи та популістські наративи про "несумісність". Комплексний підхід до структурних викликів, пов'язаних з глобалізацією, технологічними змінами та зростанням нерівності, має враховувати їхній вплив на міграційні процеси та адресувати корінні причини невдоволення, яке живить популістську мобілізацію.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про трансформативний вплив політичного популізму на формування та імплементацію міграційної політики Європейського Союзу у 2022-2024 роках. Міграційна політика ЄС зазнала безпрецедентних викликів, спричинених геополітичними потрясіннями, зокрема повномасштабним вторгненням Росії в Україну, що призвело до найбільшого вимушеного переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни. Паралельно з українською кризою, міграційний тиск на південних кордонах ЄС посилювався внаслідок загострення збройних конфліктів у Сахелі, кліматичних змін та соціально-економічної нестабільності в регіонах Північної Африки та Близького Сходу. У відповідь на ці виклики, європейські інституції мобілізували безпрецедентні адміністративні, фінансові та політичні ресурси, активували Директиву про тимчасовий захист для українських біженців та ухвалили масштабну реформу спільної європейської системи притулку у вигляді Пакту про міграцію та притулок.

Політичний популізм проявив себе як потужний фактор впливу на міграційну політику, з різними політичними сім'ями, що використовували відмінні дискурсивні фрейми для концептуалізації міграційних процесів. Праві популісти позиціонували міграцію як екзистенційну загрозу національній ідентичності та безпеці, використовуючи стратегії драматизації, деперсоналізації мігрантів та конструювання кризовості. Консерватори застосовували контрольню-прагматичний фрейм, позиціонуючи міграцію як проблему управління, що потребує раціонального контролю. Ліберали використовували економічно-прагматичний підхід, представляючи міграцію як економічну необхідність та можливість для розвитку. Соціал-демократи, зелені та ліворадикали розвивали різні варіації гуманітарного дискурсу, з акцентом на соціальній солідарності, правах людини та глобальній справедливості відповідно. Еволюція домінуючих наративів у часі демонструвала високу

волатильність, зі швидкими переходами між різними дискурсивними фреймами залежно від контекстуальних факторів та медійних циклів.

Виборчі кампанії в країнах ЄС протягом 2022-2024 років характеризувалися безпрецедентною інтенсивністю використання міграційної тематики як інструменту електоральної мобілізації. Аналіз національних виборчих кампаній виявив значну варіативність стратегій та їх ефективності в різних контекстах, з праворадикальними та правопопулістськими партіями, що продемонстрували найбільшу здатність до електоральної капіталізації міграційних питань. Основні мобілізаційні техніки включали наративізацію загрози, економізацію дискурсу, диференційовану стигматизацію, візуалізацію міграції, технократичну легітимацію та локалізацію проблематики, з різним ступенем ефективності для різних аудиторій та в різних медійних контекстах. Електоральна мобілізація на міграційних питаннях проявляла значний ефект поляризації, з одночасною активацією як антиміграційних, так і проміграційних сегментів електорату, хоча в більшості випадків мобілізаційний ефект виявлявся сильнішим для антиміграційних позицій.

Концептуалізація феномену політичного популізму виявила його багатовимірну природу, що проявляється через комплекс тактик та стратегій політичної мобілізації. Популізм функціонує як політична логіка, що протиставляє "справжній народ" "корумпованій еліті", використовуючи риторику невдоволення задля завоювання та утримання влади. Ключові характеристики популізму включають антиелітизм, народоцентризм, антиплюралізм, моралізацію політики, персоналізацію влади та специфічні комунікативні стратегії, що відзначаються спрощенням складних проблем та апеляцією до страхів та упереджень. Міграційна політика стає особливо вразливою для популістських маніпуляцій через візуальну виразність міграційних процесів, їхню складність та багатовимірність, трансформативний потенціал, глобальний характер, інституційну складність управління та суперечність між гуманітарними зобов'язаннями та інтересами національної безпеки.

Теоретичні підходи до вивчення популізму в ЄС демонструють плюралізм концептуальних рамок, включаючи структурно-функціональний підхід, що розглядає популізм як симптом глобалізаційних дисбалансів; інституційний аналіз, що фокусується на взаємодії популістських сил з формальними та неформальними інституційними структурами; дискурсивний аналіз, що вивчає комунікативні стратегії та наративні структури популістів; та інтегративні моделі, що поєднують елементи різних підходів. Міграційна політика ЄС у 2022-2024 роках характеризувалася безпрецедентними викликами та адаптивними реакціями, включаючи активацію Директиви про тимчасовий захист, посилення зовнішнього виміру міграційної політики через партнерства з ключовими транзитними країнами, цифрову трансформацію міграційного управління та ухвалення Пакту про міграцію та притулок.

Інституційна відповідь ЄС на міграційну кризу включала безпрецедентну мобілізацію ресурсів та впровадження інноваційних механізмів координації. Європейська Комісія відіграла ключову роль у формуванні стратегічних орієнтирів, Європейський Парламент забезпечував демократичну легітимацію складних політичних компромісів, Рада ЄС стала ареною напружених міждержавних переговорів щодо розподілу відповідальності, а спеціалізовані агентства, такі як Європейське агентство з питань притулку та Frontex, значно розширили свій операційний потенціал. Порівняльний аналіз міграційної політики окремих країн-членів виявив значну варіативність підходів, з різними моделями реагування на спільні міграційні виклики, від відкритої гостинності до жорсткої рестрикції, від активної інтеграції до стриманої толерантності, від гуманітарного пріоритету до безпекового імперативу.

Проведений аналіз дозволив розробити комплексні рекомендації щодо подолання деструктивного впливу популізму на міграційну політику, що включають стратегії деліберативної демократії, наративної реконфігурації, медійної медіації, інституційної прозорості, локалізації інтеграції та мобілізації контр-популізму. Деліберативні підходи демонструють найвищу ефективність на локальному рівні, наративна реконфігурація показує значний потенціал для

трансформації дискурсу в довгостроковій перспективі, а локалізовані підходи до інтеграції демонструють найбільш відчутні результати в трансформації ставлення до мігрантів через безпосередній досвід позитивної взаємодії. Прогностичні сценарії еволюції міграційної політики в ЄС включають нормалізацію популізму, технократичну деполітизацію, прогресивну реконфігурацію, фрагментовану європеїзацію, кризову реконфігурацію та регіоналізовану автономію, з різною імовірністю реалізації залежно від динаміки економічних, геополітичних та соціокультурних факторів.

Перспективні напрями подальших досліджень включають поглиблений аналіз психологічних механізмів сприйняття популістських наративів щодо міграції різними соціальними групами, з використанням експериментальних методів та великих даних для ідентифікації факторів вразливості та резистентності до популістської риторики. Важливим напрямом є дослідження трансформативного потенціалу цифрових технологій для деполяризації міграційних дебатів, включаючи розробку та тестування цифрових платформ для структурованого діалогу, алгоритмів для виявлення та протидії дезінформації та інноваційних форматів для презентації комплексної інформації про міграційні процеси. Перспективним видається комплексне дослідження інтеграційних траєкторій українських біженців у різних країнах ЄС, з фокусом на виявленні успішних практик та їхнього потенціалу для трансферу на інші категорії мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булана Є. А. Сучасні виклики інтеграційній моделі ЄС : кваліфікаційна магістерська робота. 2024.
2. Гаврилова Н. В. Протестні рухи ХХІ ст. як прояв політичної кризи Європейського Союзу. Редакційна колегія. С. 77.
3. Галепа О. М. Політичний діалог як форма комунікації в міжнародних відносинах. 2021.
4. Зленко Н. М. Історіографія Європейського Союзу крізь призму минулого до сьогодення. 2024.
5. Кислюк А. З. Сучасна міграційна політика ЄС: реалії та перспективи системи європейської регіональної безпеки. 2022.
6. Колібабчук М. Інтеркультурна медіація як інструмент вирішення конфліктів під час міграційної кризи в Європі. 2024.
7. Копинець Ю. Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу на еволюцію та функціонування партійної системи України : дис. Ужгородський національний університет, 2021. 269 с.
8. Луцишин Г., Хома Н. Особливості постінтеграційної демократизації держав Балтії: аналіз відповідності політичному курсу ЄС. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2021. № 1(9). С. 240–252.
9. Майстренко Ю. І. Роль популізму у зовнішній політиці Грузії. 2023.
10. Панченко В. Г. Від економічного популізму до економічного прагматизму: сучасна європейська практика захисту національних інтересів. Інститут міжнародних відносин Центр досконалості Жана Моне. 2021. С. 159.

11. Проценко О. Міграційна політика Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2020. Вип. 11. С. 302–306.
12. Рішко Л. М. Теоретико-методологічні засади дослідження явища політичної культури. 2020.
13. Ростецька С. І., Проноза І. І. Загальноєвропейська/національна/регіональна ідентичності в політичних процесах сучасної Європи. 2022.
14. Руденко О. І. Роль популізму в політичних процесах європейських країн : дис. ... канд. наук, 2024.
15. Самотуга А. В. Антиміграційний популізм як міжнародний небезпечний чинник. 2023.
16. Собчук О. Типи націоналізму в ідеології політичних партій країн ЄС. 2020.
17. Стовпець О. В., Додусенко А. В. Філософсько-політичне підґрунтя дослідження феномену популізму. 2024.
18. Харламов М. І., Чиркіна-Харламова М. А. Політика умиротворення в міжнародних відносинах. 2024.
19. Швець С. Л. Міграційні потоки в країні ЄС: виклики та шляхи регуляції. 2023.
20. Шачковська Л. Міграційна криза—фундамент популізму європейських право-радикальних сил. Science progress in European countries: new concepts and modern solutions. 2019. С. 417.
21. Якимчук М. Вплив євроскептицизму на зовнішню політику Європейського Союзу (оглядова стаття). Гуманітарні візії. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. Т. 6, № 2. С. 8–14.
22. de Haas H., Natter K., Vezzoli S. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Red Globe Press, 2020.

23. European Commission Reports on Migration and Asylum (2022–2024).
24. Geddes A., Scholten P. The Politics of Migration and Immigration in Europe. SAGE Publications, 2016.
25. Givens T. Immigration and the Politics of Populism: Germany, France, and the United Kingdom. Cambridge University Press, 2018.
26. Joppke C. Neoliberal Nationalism: Immigration and the Rise of the Populist Right. Cambridge University Press, 2021.
27. Kriesi H., Pappas T. European Populism in the Shadow of the Great Recession. ECPR Press, 2015.
28. Moffitt B. The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation. Stanford University Press, 2016.
29. Mudde C. The Far Right Today. Polity Press, 2019.
30. Wodak R. The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean. SAGE Publications, 2015.